

Experimenteren met

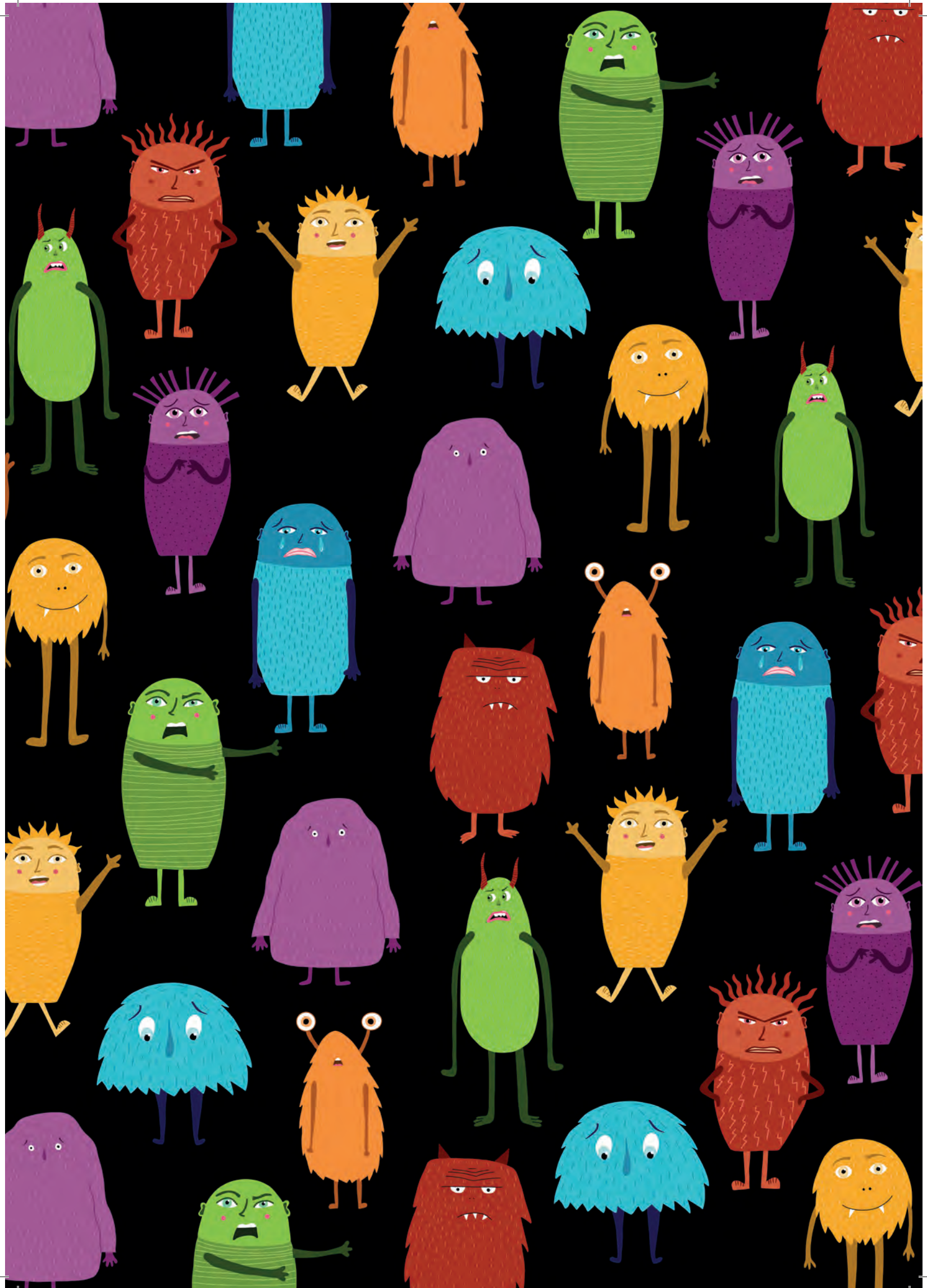
EMOTIES

Docentenhandleiding

Bovenbouw

• COLOFON •

- Jaar van uitgave: 2025
- Versie: 1

Dit lespakket bestaat uit de volgende onderdelen: docentenhandleiding, PowerPoints, werkboeken, rollenspellen, mix & ruilkaartjes en een praatplaat.

Dit lesmateriaal is ontwikkeld door een multidisciplinair ontwikkelteam binnen de Scholierenacademie van de Rijksuniversiteit Groningen. Tijdens de ontwikkelperiode werkt de Scholierenacademie samen met wetenschappers, uitwisselingsdocenten en leraren uit het primair onderwijs aan onderwijsmateriaal. Het ontwikkelteam voor dit materiaal bestond uit:

- **Wetenschapper:** Charlotte Vrijen (ontwikkelingspsychologie, psychologie en filosofie). De bijdrage van Charlotte Vrijen werd gefinancierd vanuit een Veni beurs van NWO (dossiernummer VI.Veni.211G.033).
- **Projectleider Scholierenacademie:** Hannah Herder
- **Uitwisselingsdocent Scholierenacademie:** Hilde Coehoorn (De Kromme Akkers)
- **Adviserende docenten:** Hellen Meerstra (De Kromme Akkers) en Saskia van Bruinessen (Taalschool de Atalanta)
- **Studentmedewerkers Scholierenacademie:** Anna Kampman (psychologie), Ellemijn Podt (psychologie), Fardau Swart (academische pabo) & Maike Dommerholt (onderwijsinnovatie)
- **Vormgeving Scholierenacademie:** Jitka van Dijk
- **Eindredactie Scholierenacademie:** Ymke Poel

Doelgroep en niveau

Dit lesmateriaal is ontwikkeld voor de bovenbouw van het primair onderwijs.

Contact en feedback

Voor vragen, opmerkingen of aanpassingen kunt u contact opnemen met scholierenacademie@rug.nl.

Auteursrechten en rechthebbenden

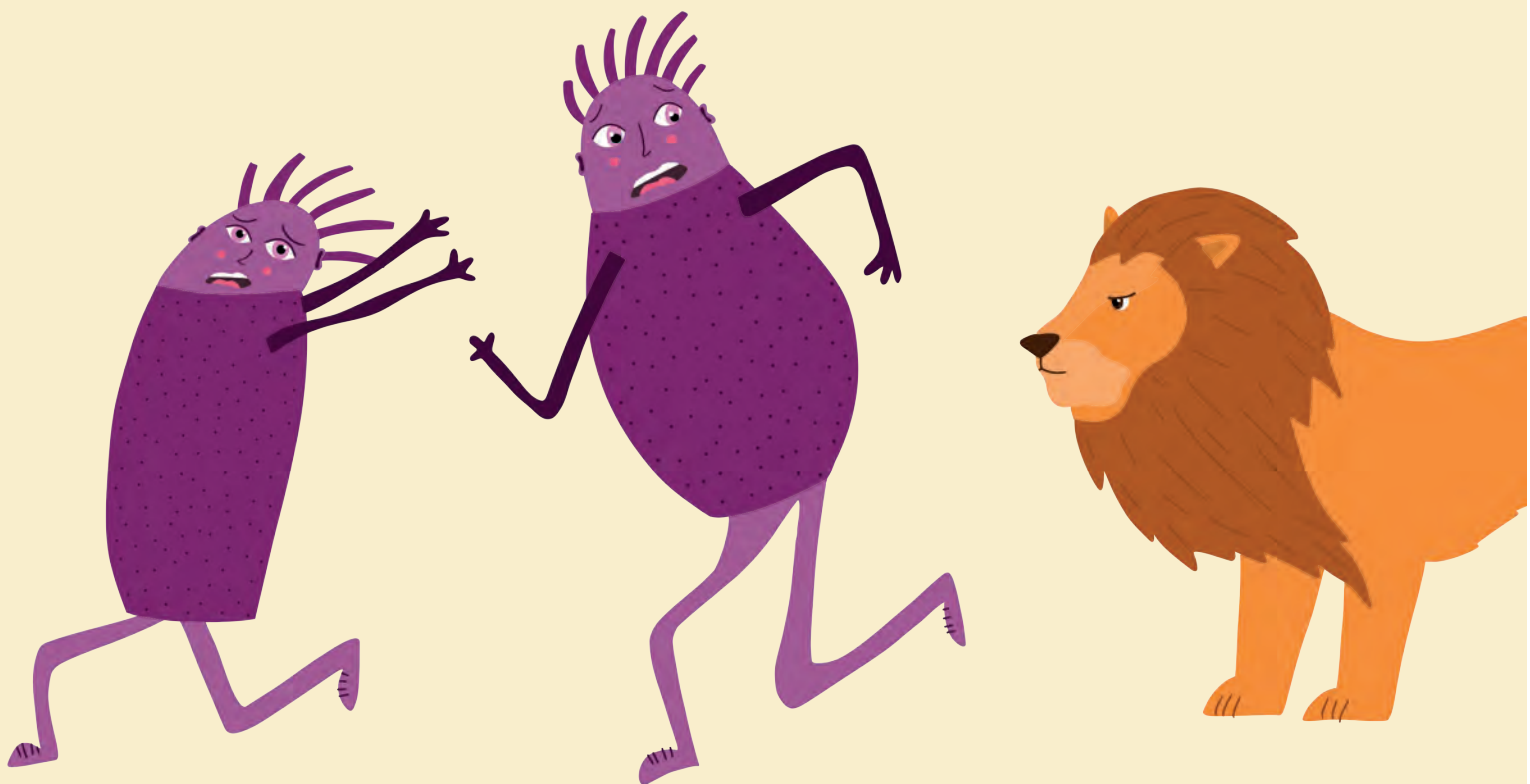
Bij de samenstelling van dit lesmateriaal is met zorg getracht alle rechthebbenden te achterhalen en te benaderen. Mocht u van mening zijn dat er onbedoeld inbreuk is gemaakt op uw rechten, dan verzoeken wij u contact op te nemen via scholierenacademie@rug.nl.

Dit lesmateriaal is vrij beschikbaar voor educatief gebruik binnen het Nederlandse primair onderwijs. Overname of verspreiding buiten deze context uitsluitend na toestemming van de Scholierenacademie.

Aan dit materiaal kunnen geen rechten worden ontleend. De makers hebben getracht de inhoud zo nauwkeurig mogelijk samen te stellen, maar zijn niet aansprakelijk voor eventuele onjuistheden.

• INHOUDSOPGAVE •

Samenvatting lespakket emoties	01
Overzicht les 1	03
Slides les 1	04
Overzicht les 2	09
Slides les 2	10
Overzicht les 3	17
Slides les 3	18
Overzicht les 4	22
Slides les 4	23
Bijlage 1: mix-en-ruil kaartjes	28
Bijlage 2: rollenspellen	30

SAMENVATTING

• LESPAKKET EMOTIES •

GROEP 7 EN 8

Dit lespakket voor de bovenbouw (groep 7 en 8) richt zich op het herkennen, begrijpen en omgaan met emoties. Leerlingen leren emoties te benoemen, hun functie te begrijpen en gepaste reacties te kiezen, afhankelijk van de situatie en persoon. Ook onderzoeksvaardigheden komen kort aan bod.

Opbouw van de lessen:

- **Les 1:** Herkennen en benoemen van emoties en hun functie, met behulp van de Placemat- en Cornell-methode.
- **Les 2:** Visueel weergeven van emoties en bijhouden van een emotiedagboek.
- **Les 3:** Toepassen van emotiekennis in situaties; starten met een positief dagboek.
- **Les 4:** Samenbrengen van inzichten in “Mijn emotiegids”; reflectie en gebruik van een emotiometer.

Gedurende het hele traject werken leerlingen individueel en samen, met als doel het ontwikkelen van emotioneel bewustzijn en het leren reguleren van emoties.

Algemene leerdoelen:

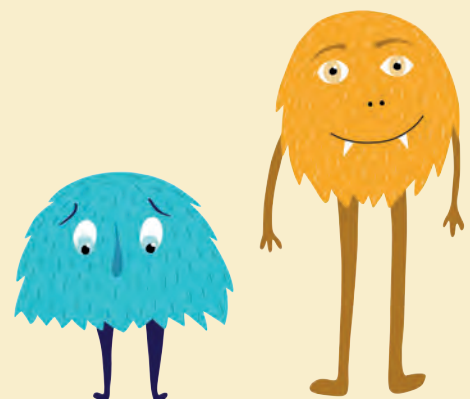
- Emoties herkennen en het doel ervan benoemen.
- Bepalen of emoties passen bij situaties.
- Gevoelens onder woorden brengen en toepassen in de praktijk.

Kerdoelen (SLO):

- Zorg voor lichamelijke en psychische gezondheid (kerndoel 34).
- Expressie en communicatie via kunst en beweging (kerndoel 54).

Lesmateriaal:

- PowerPointpresentaties (les 1 t/m 4).
- Docentenhandleiding.
- Leerlingenwerkboek (incl. dagboek en knipbladen).
- Placemats (voor les 1).

• OVERZICHT LES 1 •

Les 1: Basiskennis emoties.

Doel van de les: Leerlingen kunnen na deze les diverse emoties herkennen en het bijbehorende doel benoemen. Daarnaast kunnen ze beoordelen of een emotie passend is in verschillende situaties.

Lesduur: Ongeveer 60 minuten.

Benodigdheden:

- Presentatie Les 1
- Werkboeken 'Experimenteren met Emoties'
- Placemats
- Voor iedere leerling:
 - Werkboek 'Experimenteren met Emoties'
 - Drie zelfklevende post-its

	Inhoud
Planning 5 minuten	Voorlezen en toelichten van de planning en lesdoelen op het bord.
Verkennen van onderwerp 30 minuten	Basisemoties. Placemat methode in groepjes.
Uitleg 15 minuten	Functie en belang van emoties. Leerlingen maken aantekeningen.
Lesafsluiting 5 minuten	Post-its: top, tip, vraag.
Lesevaluatie/voorblik 5 minuten	Check out in het werkboek.

• SLIDES LES 1 •

Dikgedrukte tekst is een korte samenvatting van de slide.

Slide 1

Beginpagina.

Slide 2

Planning: Tijdens deze les gaan we op verschillende manieren bezig met emoties.

Slide 3

Na deze les kunnen jullie de verschillende emoties herkennen en de functies van emoties benoemen. Je kunt bepalen of je de emotie passend vindt bij de verschillende situaties en je gaat hierover discussiëren met je klasgenoten.

Slide 4

- Zes basisemoties: angst, boosheid, verdriet, walging, blijdschap, verbazing.
- Werkvorm: In groepjes van vier werken aan een placemat bij iedere basisemotie.

Wat weet je al van emoties, welke kun je noemen?

De zes basisemoties zijn: angst, boosheid, verdriet, walging, blijdschap en verbazing¹. Hier gaan we vandaag dieper op in.

Jullie werken in groepjes van vier. Elke groep krijgt één placemat per ronde met één emotie in het midden. Schrijf in je eigen vakje zoveel mogelijk op wat jij weet of denkt bij de emotie. Hiervoor krijg je 1 minuut. Na de minuut geef je je placemat door aan een ander groepje, je krijgt weer 1 minuut om aan te vullen wat er al geschreven is door het andere groepje en vult dit aan. Dit doen we zes rondes zodat elk groepje elke emotie heeft gehad. Dan ga je met je groepje in overleg over wat er volgens jullie in het midden moet staan. Denk daarbij aan de volgende vragen: Hoe voelt het? Wat zie je aan iemand die dit voelt? Wanneer voel je dit? Wat gebeurt er in je lichaam? Hiervoor heb je 2 minuten de tijd.

Wanneer de opdracht klaar is, is het interessant om de uitkomsten klassikaal te bespreken. Zijn er bijzonderheden of overeenkomsten?

¹ Ekman Ekman P. An argument for basic emotions. Cognition & Emotion. 1992 May 1;6(3-4):169-200. Available from: <https://doi.org/10.1080/02699939208411068>

Slide 5

- De Cornell-methode helpt bij het maken van aantekeningen, het filteren van kernbegrippen en het schrijven van een samenvatting tijdens de les over emoties.

Bij deze methode is het blad verdeeld in drie delen: een groot vak voor aantekeningen, een smaller vak voor kernwoorden en onderaan een vak voor een korte samenvatting. Zo leren leerlingen tijdens en na de les de belangrijkste informatie te ordenen.

We gaan aantekeningen maken van deze les, met behulp van de Cornell-methode². Met deze methode bepaal je de kernbegrippen en maak je een korte samenvatting.

In het werkboek van de leerlingen staat een format waarin wordt uitgelegd wat in elk vakje ingevuld kan worden. Daarnaast bevat het werkboek een leeg format dat de leerlingen zelf in kunnen vullen. Heeft jouw groep behoefte aan meer structuur? In het werkboek van de middenbouw staat een deels ingevuld format waarin alvast een aantal kernpunten zijn aangegeven. Deze is te vinden op de site van de Scholierenacademie.

- **Stap 1:** Noteer het onderwerp en de datum.
- **Stap 2:** Maak aantekeningen over belangrijke punten, schema's, en definities tijdens de les.
- **Stap 3:** Noteer kernwoorden en begrippen.
- **Stap 4:** Schrijf na de les een korte samenvatting. Een helpende vraag kan zijn: wat vertel je aan iemand anders als je wilt uitleggen waar deze les over ging? De kernwoorden kun je hiervoor ook gebruiken.
- **Tips:** Gebruik korte zinnen, bulletpoints, laat ruimte tussen de zinnen voor overzicht.

Als leerkracht kun je tijdens de les op bepaalde momenten de leerlingen wijzen op belangrijke onderdelen en ze zelf of gezamenlijk laten bepalen wat er genoteerd wordt. Probeer te voorkomen dat er te uitgebreide notities gemaakt worden, zodat de les niet steeds onderbroken wordt.

Slide 6

- **Emoties helpen ons te reageren op de wereld om ons heen.**

Emoties helpen ons omgaan met dingen die gebeuren³. Er zijn heel veel verschillende emoties. Tijdens het werken aan de placemats hebben jullie al kennis gemaakt met de zes basisemoties. We gaan de zes basisemoties verder onderzoeken. **Gebruik het Cornell-format in je werkboek om aantekeningen te maken.**

² Lerenhoezo. Noteren adhv de Cornell methode. 2014. Available from: <https://lerenhoezo.wordpress.com/2014/07/03/noteren-adhv-de-cornell-methode/>

³ Lench H, editor. The function of emotions : when and why emotions help us. Cham, Switzerland: Springer; 2018

Slide 7

- **Boosheid helpt je om je grenzen te verdedigen.**

Boosheid helpt je in situaties waarin iemand over je grens gaat en je jezelf moet verdedigen. Het kan je de kracht geven om voor jezelf op te komen, je grenzen duidelijk aan te geven en actie te ondernemen om jezelf te beschermen³.

Slide 8

- **Angst helpt je reageren op gevaar**

Angst is een reactie die je helpt om te reageren op gevaar. Het kan ervoor zorgen dat je snel iets doet, bijvoorbeeld wegrennen, stil blijven staan, extra geconcentreerd zijn of extra goed opletten. Soms kan angst ook boosheid veroorzaken.

Stel je voor dat je in het bos speelt en je hoort ineens een hard geluid achter je. Angst maakt dat je snel reageert, bijvoorbeeld door weg te rennen of te stoppen en goed te luisteren. In het dagelijks leven kom je misschien niet vaak in gevaarlijke situaties, maar angst kan je ook helpen in andere momenten. Bijvoorbeeld, als je bang bent om alleen naar school te fietsen, kan die angst ervoor zorgen dat je goed oplet in het verkeer en dus veilig aankomt. Zo helpt angst je niet alleen om gevaar te vermijden, maar ook om beter op te letten en veilig te blijven³.

Slide 9

- **Verdriet helpt je om verlies te verwerken, je terug te trekken en steun te zoeken, zodat je je kunt aanpassen aan veranderingen.**

Verdriet voel je als je iets of iemand verliest waar je om geeft. Je kan ook verdriet voelen als iets anders gaat dan je in gedachten had.

Verdriet is een emotie waarbij je je terugtrekt om iets te verwerken en die ervoor zorgt dat je je terugtrekt. Ook kan verdriet ervoor zorgen dat je steun zoekt. Verdriet kan ook helpen om je aan te passen aan een nieuwe situatie, bijvoorbeeld nadat je je huisdier verliest³.

Slide 10

- **Walging helpt je om schadelijke of vieze dingen te vermijden, zoals bedorven voedsel of nare geuren.**

Walging is het gevoel dat iets vies of vervelend is, zoals een vieze geur of smaak. Walging is ook een nuttige emotie die je beschermt tegen ziek worden, bijvoorbeeld bij bedorven eten. Als het er vies uitziet en ruikt, bijvoorbeeld door schimmel, voorkomt walging dat je het opeet³.

Nut van blijdschap

Slide 11

- Blijdschap versterkt sociale banden. Daarnaast motiveert blijdschap je om door te gaan met positieve activiteiten én om nieuwe dingen uit te proberen.

Blijdschap is het fijne gevoel dat je hebt als er iets leuks of fjns gebeurt. Bijvoorbeeld als je een compliment krijgt. Blijdschap komt vaak voor bij positieve gebeurtenissen en zorgt ervoor dat je dichter bij anderen komt, omdat je blijdschap vaak met anderen wilt delen. Het motiveert je ook om door te gaan met wat je aan het doen was, omdat dat je een goed gevoel geeft. Deze emotie zorgt ervoor dat mensen zich verbonden voelen en beter samenwerken³. Daarnaast geeft het motivatie om nieuwe dingen uit te proberen⁴.

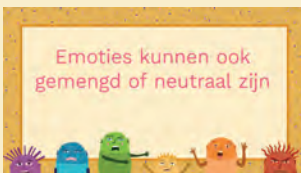
Nut van verbazing

Slide 12

- Verbazing helpt je snel te reageren op onverwachte gebeurtenissen. Verbazing is de reactie die je hebt als iets gebeurt wat je niet had verwacht^{1,3,5}. Verbazing is een emotie die je helpt snel te reageren op onverwachte gebeurtenissen. Het trekt je aandacht naar iets nieuws of onbekends, zodat je de situatie beter kunt begrijpen en je gedrag kunt aanpassen⁶.

Emoties kunnen ook gemengd of neutraal zijn

Slide 13

- Er zijn ook secundaire emoties en emoties kunnen gemengd of neutraal zijn.

Naast de basisemoties zijn er ook secundaire emoties, dat zijn iets ingewikkeldere emoties zoals schaamte en schuldgevoel. Deze ontstaan als we onze basisemoties interpreteren en er een betekenis aan geven³. Maar er zijn ook momenten dat je meerdere emoties door elkaar heen kan voelen. Het komt ook vaak voor dat je juist even geen enkele emotie voelt, dat noemen we neutraal⁷.

Waar komen emoties vandaan?

Slide 14

- Emoties beginnen vaak automatisch, zonder dat we er invloed op hebben.
- Emoties beïnvloeden ons gedrag en de keuzes die we maken.

Emoties zitten van nature in ons en gaan vaak automatisch zonder dat je er bewust over nadenkt. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren als je terugdenkt aan

⁴ Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American psychologist*, 56(3), 218.

⁵ Bak H, Altarriba J. Similar, not universal: the cognitive dimensions of conceptual prototypes of basic emotions in English and in Polish. *Cogn Emot*. 2024 Oct 6;1–21. Available from: <https://doi.org/10.1080/02699931.2024.2406347>

⁶ Horstmann G. The surprise–attention link: a review. *Ann N Y Acad Sci*. 2015 Feb 13;1339(1):106–15. Available from: <https://doi.org/10.1111/nyas.12679>

⁷ Gasper K, Hu D, Haynes E. Feeling more neutral? Evaluative conditioning can increase neutral affective reactions. *Cogn Emot*. 2024 Jul 4.

een leuk moment of iets vervelends dat is gebeurd. Ook kun je emoties voelen doordat je meeleeft met iemand anders, zoals verdrietig worden als je ziet dat iemand anders verdrietig is^{1,8}. Emoties hebben invloed op hoe je je gedraagt, maar ook op welke keuzes jij maakt. Als je bijvoorbeeld boos bent, kies je er liever voor uit iemands buurt te blijven, terwijl je diegene misschien liever een knuffel geeft als je blij bent¹.

Slide 15

- **Klassikale lesevaluatie**

Iedereen krijgt drie post-its en schrijft daarop een top (wat vond je goed/leuk), een tip (wat kan beter) en een vraag (wat wil je nog weten). Plak ze daarna in het juiste vak op het bord.

Bespreek dit kort klassikaal.

Slide 16

- **Leerlingen staan stil bij wat ze hebben geleerd over emoties.**

Jullie hebben vandaag veel geleerd over emoties en hierbij hebben jullie ook aantekeningen gemaakt. Wat gaan jullie onthouden van deze les? Noteer dit in je werkboek.

Slide 17

De volgende les gaan we verder met gezichtsuitdrukkingen en lichaamstaal. Daarnaast gaan we leren over wat emoties doen met ons gedrag.

⁸ Tracy JL, Randles D. Four models of basic emotions: A review of Ekman and Cordaro, Izard, Levenson, and Panksepp and Watt. *Emot Rev.* 2011 Sep 20;3(4):397–405. Available from: <https://doi.org/10.1177/1754073911410747>

• OVERZICHT LES 2 •

Les 2: Uiting van emoties.

Doel van de les: Na deze les weten leerlingen hoe emoties geuit kunnen worden. Daarnaast kunnen ze bepalen of de emotie helpend of niet helpend is bij de situatie.

Lesduur: Ongeveer 60 minuten.

Benodigdheden:

- Presentatie Les 2
- Mix en Ruil kaartjes emoties (Bijlage 1, pagina 28)
- Voor iedere leerling:
 - Werkboek 'Experimenteren met Emoties'
 - Schaar
 - Lijm
 - Kleurpotloden/stiften

	Inhoud
Planning 5 minuten	Voorlezen en toelichten van de planning en lesdoelen op het bord.
Verkennen van onderwerp 5 minuten	Mix en ruil: basisemoties in eigen situaties.
Uitleg 5 minuten	Emoties leren begrijpen en beheersen. Emoties uiten.
Verwerking 15 minuten	Gezichtsuitdrukkingen indelen. Waar in het lichaam voel je de emotie?
Klassikale uitleg en verwerking 15 minuten	Invloed van emoties op je gedrag: helpend of niet helpend?
Dagboek 10 minuten	Uitleg doel van het dagboek. Invullen dag 1.
Lesevaluatie / vooruitblik 5 minuten	Check-out in het werkboek.

• SLIDES LES 2 •

Dikgedrukte tekst is een korte samenvatting van de slide.

Slide 1

Beginpagina.

Slide 2

- Planning

Tijdens deze les onderzoeken we hoe emoties ervaren of gevoeld kunnen worden en of emoties wel of niet helpend zijn.

Slide 3

- Doel van de les

Na deze les weten jullie hoe emoties ervaren kunnen worden en kunnen jullie bepalen of de emotie helpend of niet helpend is bij de situatie.

Slide 4

- Mix en ruil om de geleerde basisemoties uit de vorige les te koppelen aan eigen situaties.

Je krijgt een kaartje met een basisemotie erop. Bedenk voor jezelf een situatie waarin je deze emotie voelde. Loop door de klas met een hand omhoog. Doe een highfive met de persoon het dichtst bij je en geef elkaar een highfive. Deel je ervaringen met elkaar en ruil als je dat beide hebt gedaan van kaartje. Loop allebei weer door de klas met je hand omhoog totdat je een nieuwe highfive hebt en doe daarmee hetzelfde als hiervoor.

Slide 5

- Emoties leren begrijpen en beheersen, helpt je bewust reageren in verschillende situaties.

Op school leer je ook over emoties en hoe je daarmee om kunt gaan. Je leert namelijk welke emoties in welke situatie passen en hoe je die kunt beheersen. Als je bijvoorbeeld merkt dat je vaak boos wordt op school en je leert hoe je dat beter kunt beheersen, kun je rustiger blijven en je beter concentreren¹.

Het helpt je ook om na te denken over hoe je op die situatie wilt reageren. Wanneer je je emoties begrijpt, kun je beter bepalen of en hoe je jouw emoties wilt bijsturen^{2,3}.

¹ Zinsser K, Curby T. The role of social-emotional learning in school success. In: Durlak JA, Domitrovich CE, Weissberg RP, Gullotta TP, editors. Handbook of social-emotional learning: research and practice. New York: Guilford Press; 2015. p. 71-88.

² Nesse RM. Evolutionary explanations of emotions. Hum Nat. 1990 Sep 1;1(3):261-89. Available from: <https://doi.org/10.1007/bf02733986>

³ Gross JJ. Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. Psychophysiology. 2002;39(3):281-91.

Slide 6

- **Gezichtsuitdrukkingen zijn universeel en helpen je emoties te herkennen zonder woorden.**

Emoties kunnen onder andere geuit worden in gezichtsuitdrukkingen, je mondhoeken gaan bijvoorbeeld omhoog als je lacht of omlaag als je verdrietig bent. Bij alle mensen over de hele wereld is dat hetzelfde. Dat is heel handig, want zo kan je zonder te praten aan iemands gezicht zien hoe diegene zich voelt^{4,5,6}.

Slide 7

- **Kies gezichtsuitdrukkingen die passen bij verschillende emoties en bespreek verschillen en overeenkomsten.**

Kies per emotie een aantal gezichtsuitdrukkingen die daar volgens jou bij passen. Knip ze uit en plak ze in je werkboek. Zelf tekenen mag ook. Zie je grote verschillen of overeenkomsten?

Klassikaal bespreken wat de overeenkomsten en verschillen zijn.

Benadrukken dat uitdrukkingen anders geïnterpreteerd kunnen worden.

Wat de een als boos ziet, kan de ander juist als neutraal ervaren.

Slide 8

- **Emoties kunnen geuit worden via lichamelijke reacties zoals sneller kloppen van het hart, zweten, ademen of gespannen spieren.**

Emoties voel je ook in je lichaam, je hart gaat bijvoorbeeld sneller kloppen als je iets spannend vindt. Je emoties kunnen er ook voor zorgen dat je gaat zweten, sneller gaat ademen of dat je spieren gespannen aanvoelen. Dit gebeurt omdat je lichaam zich voorbereidt op actie, zoals wegrennen als je bang bent. Als je spieren al gespannen zijn en je hart sneller klopt, kun je sneller reageren. Bij blijdschap kan het zijn dat je meer energie in je lichaam hebt, je kan bijvoorbeeld trillende handen krijgen of gaan wiebelen^{2,7,8,9}.

Kortom, emoties gaan samen met allerlei reacties van je lichaam. Deze reacties kun je op verschillende manieren meten. Bij fMRI (functional

⁴ Ekman P. An argument for basic emotions. *Cogn Emot.* 1992;6(3-4):169–200. Available from: <https://doi.org/10.1080/02699939208411068>

⁵ Cordaro DT, Sun R, Keltner D, Kamble S, Huddar N, McNeil G. Universals and cultural variations in 22 emotional expressions across five cultures. *Emotion* [Internet]. 2017 Jun 12;18(1):75–93. Available from: <https://doi.org/10.1037/emo0000302>

⁶ Ekman P, Friesen WV. *Facial action coding system: a technique for the measurement of facial movement*. Palo Alto (CA): Consulting Psychologists Press; 1978.

⁷ Abe JAA, Izard CE. The developmental functions of emotions: an analysis in terms of differential emotions theory. *Cogn Emot.* 1999 Sep 1;13(5):523–49. Available from: <https://doi.org/10.1080/026999399379177>

⁸ Volynets S, Glerean E, Hietanen JK, Hari R, Nummenmaa L. Bodily maps of emotions are culturally universal. *Emotion.* 2019 Jul 1;20(7):1127–36. Available from: <https://doi.org/10.1037/emo0000624>

⁹ Albohn DN, Brandenburg JC, Kveraga K, Adams RB Jr. The shared signal hypothesis: facial and bodily expressions of emotion mutually inform one another. *Atten Percept Psychophys.* 2022 Oct;84(7):2271–80.

Magnetic Resonance Imaging) wordt een soort röntgenfoto van je brein gemaakt, maar dan niet met röntgenstraling maar met magneten en radiogolven. Er wordt gekeken waar het meeste bloed naar toe gaat, zodat we kunnen zien welke delen van je hersenen actief zijn als je iets aan het doen bent of bepaalde emoties hebt^{10,11}.

Laat de leerlingen in de silhouetten van opdracht 2 (werkboek) aangeven waar ze de verschillende emoties in hun lichaam voelen. Ze mogen zelf bepalen welke kleur ze bij welke emotie vinden passen. Deze activiteit helpt leerlingen bewust te worden van hun emoties en hoe emoties geuit kunnen worden in het lichaam.

Slide 9

- Emoties beïnvloeden je gedrag, bijvoorbeeld vriendelijker zijn als je blij bent of boos reageren als je gekwetst wordt.
- Emoties zijn nooit fout, maar hoe je ze uit kan invloed hebben op anderen.

Emoties ervaar je niet alleen zelf, maar ze kunnen ook gezien worden in je gedrag. Ze hebben namelijk een motiverende kracht die je aanzet tot actie. Emoties zorgen ervoor dat je reageert op je omgeving. Zo ben je vaak extra vriendelijk tegen andere mensen als je blij bent. Boosheid kan er juist voor zorgen dat je boos of misschien wel agressief reageert^{12,13}. Emoties zijn nooit fout, maar het is soms goed om te bedenken hoe en waar je ze uit¹⁴. Jouw emoties kunnen invloed hebben op een ander. **Kun jij een situatie bedenken waarin dit zo is?**

Cultureel zijn er ook verschillen in hoe we onze emoties laten zien. Hoe en wanneer het gepast voelt om bepaalde emoties te tonen verschilt dus per cultuur, of wat er binnen jouw gezin normaal wordt gevonden¹⁵.

Slide 10

- Je kunt invloed uitoefenen op je emoties door je gedachten en gedrag aan te passen.

Zoals eerder besproken, ontstaan emoties vaak automatisch. Toch heb je zelf ook invloed op je emoties. De manier waarop je denkt, speelt hierin een grote rol. Wanneer je je richt op positieve gedachten, voel je je vaak blijer

¹⁰ Raichle, M. E. (1998). Behind the scenes of functional brain imaging: a historical and physiological perspective. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 95(3), 765-772.

¹¹ Hillman, E. M. (2014). Coupling mechanism and significance of the BOLD signal: a status report. *Annual review of neuroscience*, 37(1), 161-181.

¹² Kobylńska D, Karwowska D. How automatic activation of emotion regulation influences experiencing negative emotions. *Front Psychol*. 2015 Oct 27;6:1628. Available from: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01628>

¹³ Barrett LF, Gross JJ, Christensen TC, Benvenuto M. Knowing what you're feeling and knowing what to do about it: mapping the relation between emotion differentiation and emotion regulation. *Cogn Emot*. 2001 Nov;15(6):713-24.

¹⁴ Beaudoin MN. Boosting ALL children's social and emotional brain power: life transforming activities. Thousand Oaks: Corwin Press; 2013.

¹⁵ Mesquita B, Boiger M, De Leersnyder J. The cultural construction of emotions. *Curr Opin Psychol*. 2015 Sep 26;8:31-6. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2015.09.015>

dan wanneer je blijft piekeren over problemen. Denk je bijvoorbeeld na het geven van een spreekbeurt “Het ging slecht, iedereen vond het niks,” dan voel je je onzeker. Maar met “Het was niet perfect, maar ik heb mijn best gedaan,” voel je je misschien rustiger. **Kun jij ook zo’n situatie bedenken waarin positieve gedachten je een beter gevoel hebben gegeven?**

Ook je gedrag beïnvloedt je emoties; door activiteiten te ondernemen die je leuk vindt, kun je je beter voelen, terwijl niets doen of dingen vermijden je juist minder goed kunnen laten voelen³.

Slide 11

- **Emoties hebben een functie, maar soms zijn reacties niet altijd helpend.**

Zoals eerder benoemd hebben alle emoties een functie. Maar soms is je reactie op die emotie niet zo helpend in de situatie. In de volgende slides bespreken we de basisemoties met een bijbehorende reactie, daarbij gaan we klassikaal bespreken of de reactie helpend, niet helpend of neutraal is.

Slide 12

Angst kan je helpen om je goed voor te bereiden. Maar angst kan je ook tegenhouden om iets nieuws te proberen.

Je hebt morgen een spreekbeurt en vindt dit heel erg spannend. Hoe kan de emotie angst in deze situatie helpend of juist niet helpend zijn?

Laat de leerlingen nadenken over een reactie en ga hierover samen in gesprek.

Voorbeeld antwoord:

- **Helpend:** De angst die je voelt kan je helpen om je goed voor te bereiden. Je oefent misschien extra veel, denkt na over vragen die je kunt krijgen en zorgt ervoor dat je alles goed kent. Zo zorgt angst ervoor dat je je zelfverzekerder voelt tijdens de spreekbeurt.
- **Niet helpend:** Als je heel bang bent, durf je misschien niet eens aan de spreekbeurt te beginnen. Je probeert het niet omdat je denkt dat het je toch niet lukt. Dat is jammer, want zo ontdek je nooit dat je het eigenlijk wél kan. In dit geval staat angst je groei in de weg.

Slide 13

- **Boosheid kan je motiveren om op te komen voor jezelf. Boosheid kan destructief zijn als het leidt tot gewelddadige reacties.**

Je bent aan het voetballen en iemand begaat een overtreding. Hoe kan de emotie boosheid in deze situatie helpend of juist niet helpend zijn?

Laat de leerlingen nadenken over een reactie en ga hierover samen in gesprek.

Voorbeeld antwoord:

- **Helpend:** Boosheid kan je de kracht geven om voor jezelf of anderen op te komen wanneer dat nodig is, bijvoorbeeld in een onrechtvaardige situatie. Het kan je energie geven om iets te veranderen of voor je standpunt te vechten.

Niet helpend: Boosheid kan juist niet helpend zijn als je het niet op een gezonde manier uit, bijvoorbeeld door fysiek geweld te gebruiken of iemand anders te kwetsen. Het kan ook je vermogen om rustig na te denken blokkeren, wat je keuzes en gedrag negatief beïnvloedt.

Slide 14

- **Verdriet** kan je motiveren om beter te leren voor een volgende toets. Verdriet kan je belemmeren als het leidt tot negatieve gedachten.

Je maakt een fout tijdens een toets. Hoe kan de emotie verdriet hier helpend of niet helpend zijn?

Laat de leerlingen nadenken over een reactie en ga hierover samen in gesprek.

Voorbeeld antwoord:

- **Helpend:** Als je verdrietig bent omdat je toets niet goed ging, kun je dat gevoel gebruiken om de volgende keer beter te leren. Verdriet kan je ook verbinden met anderen als je erover praat en steun zoekt.
- **Niet helpend:** Verdriet kan je belemmeren als het leidt tot negatieve gedachten als 'ik kan toch niks.' Hierdoor durf je misschien geen hulp te vragen of iets opnieuw te proberen.

Slide 15

- **Blijdschap** kan je zelfvertrouwen versterken en je motiveren om door te gaan. Blijdschap kan ongepast zijn als je anderen kwets.

Je hebt een spelletje gewonnen! Hoe kan de emotie blijdschap hier helpend of niet helpend zijn?

Laat de leerlingen nadenken over een reactie en ga hierover samen in gesprek.

Voorbeeld antwoord:

- **Helpend:** Blijdschap geeft je zelfvertrouwen en energie om door te gaan met wat je leuk vindt. Je vrolijkheid kan ook anderen aansteken en voor een fijne sfeer zorgen.
- **Niet helpend:** Blijdschap is niet helpend als je anderen ermee kwetst. Bijvoorbeeld als je opschept over je winst of iemand uitlacht die heeft verloren.

Slide 16

- **Walging** kan je helpen om voorzichtig te zijn. Walging kan je weerhouden om iets nieuws te leren.

Tijdens een excursie naar een natuurgebied mag je kikkervisjes vangen, maar je vindt het water vies en de beestjes slijmerig. Hoe kan de emotie walging hier helpend of juist niet helpend zijn?

Laat de leerlingen nadenken over een reactie en ga hierover samen in gesprek.

Voorbeeld antwoord:

- **Helpend:** In plaats van niet mee te doen, besluit je het ongemak te overwinnen, omdat je weet dat je iets nieuws leert over de natuur. Walging helpt je om voorzichtig en aandachtig te blijven, zodat je een beter begrip krijgt van de natuur, zelfs als het niet prettig aanvoelt.
- **Niet helpend:** Walging is een logische eerste reactie, maar in deze situatie is het jammer dat het je tegenhoudt om iets nieuws te leren over de natuur en te genieten van de ervaring.

Slide 17

- **Verbazing** helpt je alert te blijven en snel te reageren. Verbazing kan je verlammen en je reactie belemmeren.

Je loopt buiten in het bos. Plots zie je het felle lichtje van een vuurvliegje verschijnen. Je staat een moment stil om er verbaasd naar te kijken. Hoe kan verbazing hier helpend of juist niet helpend zijn?

Laat de leerlingen nadenken over een reactie en ga hierover samen in gesprek.

Voorbeeld antwoord:

- **Helpend:** Verbazing kan je alert maken en ervoor zorgen dat je snel reageert op onverwachte situaties, zoals bij een plotselinge gebeurtenis. Het kan je helpen om flexibel te blijven en je aan te passen aan veranderingen.
- **Niet helpend:** Verbazing kan je verlammen of in de war brengen, vooral als het leidt tot paniek of een gevoel dat je de controle verliest. Als je in een onverwachte situatie niet rustig blijft, kan dit je belemmeren om logisch na te denken.

Slide 18

- **Leerlingen vullen een dagboek in over hun emoties.**

Er is veel onderzoek naar emoties. Jullie gaan nu je eigen mini-onderzoek doen! Hiervoor vullen we de komende dagen een dagboek in. In het werkboek vind je een dagboekgedeelte. Dit dagboek gaan we de komende week elke dag invullen. Vul in de emotiemeter in wat het beste past bij jouw emotie die dag. Schrijf of teken erbij wat de reden was waarom je je zo voelde.. Aan het eind van les 3 verwerken we alle resultaten in een grafiek.

Slide 19

- Leerlingen staan stil bij wat ze hebben geleerd over emoties. Jullie hebben vandaag veel geleerd over emoties. Wat gaan jullie onthouden van deze les? Noteer dit in je werkboek.

Slide 20

- Deze week vullen we het dagboek elke dag samen even in. In de volgende les gaan we verder met verschillende emoties, hoe deze ervaren worden en hoe we woorden kunnen geven aan diverse gevoelens.

• OVERZICHT LES 3 •

Les 3: Basisemoties in het dagelijks leven.

Doel van de les: Aan het einde van de les kunnen de leerlingen:

- hun kennis over de basisemoties toepassen in verschillende situaties.
- woorden geven aan de basisemoties en uitingen daarvan.
- in eigen woorden omschrijven wat de effecten van positiviteit zijn.

Lesduur: Ongeveer 55 minuten.

Benodigheden:

- Presentatie Les 3
- Rollenspellen (Bijlage 2, pagina 30)
- Voor iedere leerling:
 - Werkboek 'Experimenteren met Emoties'
 - Papiertje of wisbordje

Lesfase	Inhoud
Activeren van voorkennis 5 minuten	Twee-minuten samenvatting.
Planning 5 minuten	Voorlezen en toelichten van de planning en lesdoelen op het bord.
Oefening 15-20 minuten	Keuzemogelijkheid tussen rollenspellen of praatplaat.
Uitleg 5 minuten	Positief denken, positief dagboek en onderzoek.
Oefening 10 minuten	Invullen positief dagboek voor vandaag.
Lesafsluiting 5 minuten	Positieve terugblik.
Lesevaluatie/ Vooruitblik 5 minuten	Check out in het werkboek.

• SLIDES LES 3 •

Dikgedrukte tekst is een korte samenvatting van de slide.

Slide 1

Beginpagina.

Slide 2

- Schrijf op wat je nog weet van de vorige les (1 minuut). Bespreek kort klassikaal.

Iedereen heeft een papiertje gekregen. Schrijf hier in 1 minuut zoveel mogelijk op van wat je bijgebleven is van de vorige les.

Dit kan ook op een wisbordje of mondeling. Bespreek de uitkomsten kort met de klas.

Slide 3

Tijdens deze les kijken we terug op de voorgaande lessen en gaan we aan de slag met het toepassen van deze kennis.

Slide 4

Aan het einde van de les kunnen jullie:

- kennis over de basisemoties toepassen in verschillende situaties.
- woorden geven aan de basisemoties en uitingen daarvan.
- in eigen woorden omschrijven wat de effecten van positiviteit zijn.

Slide 5

- **Keuze 1: Praatplaat: Bespreek emoties in verschillende situaties, ontdek passende reacties en bespreek wat helpt.**

Je kan als leerkracht kiezen of je rollenspellen met de leerlingen wilt spelen, of een klas-leergesprek gaat houden aan de hand van een praatplaat. Een combinatie van beide is natuurlijk ook mogelijk.

Praatplaat: Laat de leerlingen eerst individueel kijken naar de praatplaat en nadenken over wat zij zien. Vraag hen vervolgens om (eventueel eerst in tweetallen) te delen wat zij denken dat er aan de hand is en waarom. Bespreek klassikaal hoe de personages zich kunnen voelen en welke emoties hierbij komen kijken.

Op de praatplaat staan veel verschillende situaties afgebeeld. In een aantal situaties is duidelijk wat er gebeurt en welke emoties en reacties daarbij

horen. Hierover kan een gesprek gevoerd worden. Vragen die daarbij aan bod kunnen komen zijn:

- Wat gebeurt er denk je?
- Hoe wordt er gereageerd?
- Welke emotie zie je en waaraan zie je dat?
- Heb je zelf weleens zoiets meegemaakt en hoe reageerde je toen? Zou je dat nu anders aanpakken, denk je?
- Wat zou voor jou helpend zijn in deze situatie?
- Zie je ook andere emoties dan de zes basisemoties die in deze les centraal staan?

Besprek op deze manier meerdere situaties. Er staan ook diverse situaties afgebeeld waar niet direct duidelijk is wat de emotie is of wat er is gebeurd. Het doel is dat leerlingen zelf nadenken over welke emotie het zou kunnen zijn. Zo ontdekken ze dat sommig gedrag bij verschillende emoties past, waardoor het niet altijd duidelijk is welke emotie de overhand heeft. Het is dan interessant om met ze te bespreken of ze dit zelf ook wel eens hebben.

Komen er situaties voor waarbij het voor anderen (of voor de leerling zelf) niet duidelijk is welke emotie de overhand heeft? Is het belangrijk om dit duidelijk te hebben? Waarom wel, waarom niet?

De volgende slide gaat over de rollenspellen. Als je daar niet voor kiest, kan deze overgeslagen worden.

Slide 6

- Keuze 2: Rollenspel: Groepjes spelen situaties na en bespreken helpende en niet-helpende emoties.

Rollenspel (Bijlage 2, pagina 30): Laat leerlingen in kleine groepjes de situaties uitspelen en nadenken over een helpende en niet helpende reactie op de betreffende emotie.

Slide 7

- Positief denken is bijvoorbeeld het vertrouwen dat de toekomst goed zal verlopen.

- Positief denken kan geleerd en verbeterd worden door te oefenen.

Positiviteit is een manier van denken waarbij je erop vertrouwt dat dingen in de toekomst goed zullen gaan. Bijvoorbeeld, als je een moeilijke toets hebt, kan je denken: "Ik heb hard geleerd, dit gaat me lukken!" Positief denken helpt om gelukkiger en minder gestrest te zijn en maakt het

makkelijker om met tegenslagen om te gaan^{1,2}. Uit onderzoek blijkt dat positief denken je motivatie vergroot, je helpt bij plannen en het stellen van doelen en stress vermindert doordat je meer vertrouwen in jezelf hebt³. Positiviteit betekent niet dat alles altijd perfect gaat, maar dat je gelooft in je eigen kunnen om met uitdagingen om te gaan. Het mooie van positiviteit is dat het iets is wat je kunt leren en verbeteren door regelmatig te oefenen^{1,2}!

Slide 8

- **Oefenen met positief denken: het gebruik van een positief dagboek.**

Voor sommigen is het moeilijker om positief te denken dan voor anderen, bijvoorbeeld door je persoonlijkheid, levenservaringen of stress. Er zijn verschillende methodes ontwikkeld om mensen te helpen positiever te denken. Een van deze methodes is een positief dagboek¹. Bij een positief dagboek schrijf je elke dag drie dingen op die goed gingen en waarom dat zo was. Dit hoeven geen grote dingen te zijn, maar kleine dagelijkse momenten. **Kun jij een voorbeeld geven van iets wat vandaag goed is gegaan?**

Voorbeelden kunnen zijn: leuk gespeeld met je broertje of zusje, geen gedoe gehad met je ouders tijdens het ontbijt, of je hebt uit jezelf je gymspullen meegenomen naar school. Misschien lukte het je om de rekensommen of de spellingles af te krijgen of je hebt lekker gelachen met je vrienden in de pauze, enzovoorts.

Slide 9

- **Positief dagboek invullen.**

Wij gaan zelf onderzoeken of een positief dagboek invloed heeft op onze emoties. Dit positieve dagboek gaan we de komende week elke dag gezamenlijk invullen. Geef in je dagboek antwoord op de vraag of je denkt dat het bijhouden van een positief dagboek invloed gaat hebben op je emoties.

Vul daarna het dagboek in voor dag één. In les 4 gaan we de resultaten van week 1 en 2 met elkaar vergelijken.

¹ Carver CS, Scheier MF, Segerstrom SC. Optimism. Clin Psychol Rev. 2005;25(6):469–88.

² Seligman MEP, Steen TA, Park N, Peterson C. Positive psychology progress: Empirical validation of interventions. Am Psychol. 2005 Jul;60(5):410–21.

³ Fredrickson BL. The role of positive emotions in positive psychology: the broaden-and-build theory of positive emotions. Am Psychol. 2001;56(3):218–26.

Slide 10

- Terugblik op de les met positieve kaartjes

We sluiten deze les af met een positieve terugblik: schrijf één positief moment op uit de les. Dit kan iets zijn dat je blij maakte, interessant vond of liet glimlachen. *Bespreek klassikaal en hang de kaartjes op in de klas.*

Slide 11

- Leerlingen staan stil bij wat ze hebben geleerd over emoties.

Jullie hebben vandaag veel geleerd over emoties en hebben jullie aantekeningen gemaakt. Wat gaan jullie onthouden van deze les? Noteer dit in je werkboek.

Slide 12

- Vooruitblik

Vanaf vandaag vullen we een week lang elke dag na de pauze het positieve dagboek in. In de volgende les gaan we hier een onderzoekje mee doen en aan de slag met het maken van 'Mijn Emotiegids'. Hoe uit jij je emoties en hoe kan je hier het beste mee omgaan?

• OVERZICHT LES 4 •

Les 4: Afsluitende les.

Doel van de les: Het klassikaal verwerken en analyseren van de gegevens uit de dagboeken en het maken van een emotiegids op basis van de kennis uit de vorige twee lessen.

Lesduur: Ongeveer 60 minuten.

Benodigheden:

- Presentatie Les 4
- Bak om uit te grabbelen
- Voor iedere leerling:
 - Werkboek 'Experimenteren met emoties'
 - Papiertje
 - Wisbordje

Lesfase	Inhoud
Activeren van voorkennis 5 minuten	Herhalen van informatie uit de 2 voorgaande lessen. Werkvorm: Grabbelton.
Planning 5 minuten	Voorlezen en toelichten van de planning en lesdoelen op het bord.
Onderzoekje 10 minuten	Conclusies uit dagboek trekken en verwerken.
Uitleg en oefenen 15 minuten	Zelfregulatie.
Verwerking 15 minuten	Invullen van 'Mijn Emotiegids'.
Lesevaluatie 3 minuten	Check out in het werkboek.
Afsluiten lespakket* 5 minuten	Evaluatie van het lespakket.

* Achter in het werkboekje vinden de leerlingen een informatiepagina met websites waar ze terecht kunnen als ze meer willen weten over gevoelens, of er met iemand over willen praten. Dit om leerlingen te laten weten dat ze er niet alleen voor staan en dat praten over emoties kan helpen. Je kunt deze pagina klassikaal bespreken. Dit hoeft uiteraard niet persé, maar is afhankelijk van de behoefte in je groep.

• SLIDES LES 4 •

Dikgedrukte tekst is een korte samenvatting van de slide.

Slide 1

Beginpagina.

Slide 2

- **Activeren van voorkennis aan de hand van de “grabbelton”.**

Alle leerlingen krijgen een kladpapiertje en schrijven hierop een begrip of kernwoord uit les een of twee die ze is bijgebleven. De papiertjes worden opgehaald. Na het ophalen van de papiertjes pakt iedereen er een wisbordje of papier bij. Trek nu een briefje uit de bak en lees voor wat erop staat. Laat de leerlingen op hun wisbordje schrijven wat ze nog weten van dit onderwerp. Doe dit met meerdere briefjes; er kunnen dubbele tussen zitten. Bepaal als leerkracht zelf hoeveel je wilt behandelen.

Benoem, als het niet uit de antwoorden naar voren komt, hoe emoties geuit kunnen worden, wat het nut ervan is en wanneer een emotie helpend is.

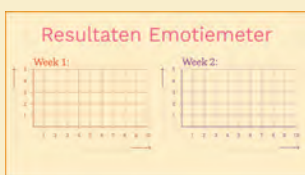
Slide 3

We kijken terug op de voorgaande lessen en gaan daarna aan de slag met het maken van een handleiding/gebruiksaanwijzing voor jezelf op het gebied van emoties.

Slide 4

- **Doel van de les: Vergelijken van de eerste week emoties bijhouden met de week waarin je het positief dagboekje hebt ingevuld.**

Slide 5

- **Gegevens uit het dagboek verwerken tot grafieken.**
- **Vergelijk week 1 en week 2 en trek conclusies.**

We hebben de afgelopen weken een dagboek bijgehouden. De eerste week een algemeen dagboek en de tweede week een positief dagboek. Nu gaan we deze gegevens verwerken en kijken of we hieruit iets kunnen concluderen.

Maak een staafgrafiek van jouw gegevens. Tel hoe vaak je in week 1 elk cijfer gegeven hebt. Kleur in de grafiek hoe vaak je elk cijfer hebt gekozen. Doe hetzelfde voor week 2.

Zijn er overeenkomsten, wat valt op? Zijn er grote verschillen? Zijn er redenen te bedenken voor deze overeenkomsten/ verschillen? Andere onderzoeken laten zien dat een positief dagboek ervoor kan zorgen dat je positiever gaat voelen¹. **Blijkt dat uit ons onderzoek ook?**

Geef de leerlingen de ruimte om hun resultaten te delen als zij hier behoefte aan hebben.

**Disclaimer: Het is belangrijk om je te realiseren dat het bijhouden van een dagboek vooral draait om het doen van een klein onderzoek in de klas. Het kan zijn dat er duidelijke verschillen te zien zijn in de twee weken die bijgehouden zijn. Het is echter niet gegarandeerd dat leerlingen zich daadwerkelijk positiever voelen. Het kan bijvoorbeeld ook zijn dat de klas sowieso al redelijk positief gestemd is en dat er daardoor weinig verschil te meten is. Het bespreken van de resultaten en hun mogelijke oorzaken is het belangrijkste.*

Slide 6

- **Uitleg over zelfregulatie: leren omgaan met emoties helpt je beter concentreren en je beter voelen.**

Soms overvallen emoties je en weet je misschien niet goed hoe je daarmee om moet gaan. Bijvoorbeeld als je heel boos, verdrietig of geschrokken bent. Emoties kunnen sterk zijn en het kan soms lastig zijn om ze onder controle te krijgen. Het is belangrijk om te leren hoe je met je emoties omgaat, omdat het je kan helpen je beter te voelen. Soms kun je je er ook beter door concentreren op school².

Er zijn verschillende manieren om met je emoties om te gaan. Sommige manieren zijn meer helpend dan andere. Helpende manieren zorgen ervoor dat je de emotie beter begrijpt, waardoor je makkelijker om kan gaan met emoties. Niet helpende manieren kunnen er juist voor zorgen dat je je verdriet of boosheid langer blijft voelen, of dat je je blijheid niet lang vasthoudt³.

¹ Seligman MEP, Steen TA, Park N, Peterson C. Positive psychology progress: an empirical validation of interventions. *Am Psychol.* 2005;60(5):410–21.

² Tasneem SA, Panwar N. Emotion regulation and psychological well-being as contributors towards mindfulness among under-graduate students. *Hum Arenas.* 2020 Nov 14;5(2):279–97. Available from: <https://doi.org/10.1007/s42087-020-00144-4>

³ Fields L, Prinz RJ. Coping and adjustment during childhood and adolescence. *Clin Psychol Rev.* 1997 Dec;17(8):937–76.

Slide 7

• Omgaan met boosheid

Stel je emoties worden zo groot dat je even niet meer weet wat je ermee moet doen, dan zijn er meerdere strategieën die je kunnen helpen. We lichten er een aantal toe:

Stel je bent ontzettend boos. Dan wil je misschien heel graag even schreeuwen of iets kapot maken, maar schreeuwen maakt je waarschijnlijk alleen maar bozer^{4,5}. Je mag best even je stem verheffen als iemand iets doet wat je heel boos maakt, maar op school schreeuwen of dingen kapot maken zorgt er alleen maar voor dat anderen ook boos worden op jou. Het is daarom goed om eerst even te kalmeren, en het is ook heel belangrijk om daarna over je boosheid te praten! Hier zijn een aantal opties om te kalmeren:

1. Ademhalingsoefeningen of even pauze nemen, om de boosheid te laten zakken⁶.
 - Eventuele oefening met de klas: Ga rustig zitten of staan en leg je handen op je buik. Adem langzaam in door je neus terwijl je in je hoofd tot drie telt en voel hoe je buik groter wordt. Houd daarna je adem drie tellen vast en blijf rustig. Adem vervolgens langzaam uit door je mond terwijl je weer tot drie telt en voel hoe je buik kleiner wordt. Om het leuker te maken kan dit met bellenblaas, hier is onderzoek over gedaan bij kinderen van 7-10⁶. Deze oefening kan ook helpen als je angst je even helemaal overvalt, en je even niet weet wat je moet doen.
2. Je zou je boosheid ook om kunnen zetten in actie; bijvoorbeeld door te schrijven of tekenen over hetgeen dat je boos maakt, of door in een bal te knijpen.

Slide 8

• Omgaan met verdriet

Stel je bent enorm verdrietig, en weet even niet wat je kan doen, dan zijn er ook een aantal dingen die je kunnen helpen⁴:

1. Bedenk bijvoorbeeld met wie in jouw omgeving je fijn kan praten.
 - Eventuele oefening met de klas: Vraag de kinderen om na te denken over mensen in hun leven bij wie ze terecht kunnen als ze zich verdrietig, boos of overweldigd voelen. Laat ze een cirkel tekenen

⁴ Groß D, Schröder I, Wasserfall N, Eschenbeck H, Kohlmann CW. Reciprocal relationships between coping strategies and well-being in children and adolescents. *Eur J Health Psychol.* 2024;31(4):177-88.

⁵ Wright M, Banerjee R, Hoek W, Rieffe C, Novin S. Depression and social anxiety in children: differential links with coping strategies. *J Abnorm Child Psychol.* 2010 Apr;38(3):405-19.

⁶ Bahrololoomi Z, Sadeghiyeh T, Rezaei M, Maghsoudi N. The effect of breathing exercise using bubble blower on anxiety and pain during inferior alveolar nerve block in children aged 7 to 10 years: a crossover randomized clinical trial. *Pain Res Manag.* 2022 Jan 17;2022.

op papier en zichzelf in het midden zetten. Vervolgens kunnen ze namen van mensen opschrijven die dichtbij staan en steun bieden, zoals familie, vrienden of leerkrachten. Bespreek samen dat het oké is om hulp te vragen en hoe die personen hen kunnen helpen.

2. Hetzelfde als bij boosheid, kan je hier gaan tekenen of schrijven over waarom je zo verdrietig bent en dan kan het verdriet iets afnemen. Hierna is het misschien weer wat makkelijker om te bespreken, of gewoon even buiten te kunnen spelen.

Slide 9

- **Omgaan met angst**

Als je je erg angstig voelt, dan kan het zo zijn dat je maar blijft denken aan datgene waar je zo bang voor bent, een aantal oefeningen die daarbij kunnen helpen zijn:

1. Soms is het goed om even stil te staan bij de gedachten die je hebt en te bedenken of de gedachte jou helpt, of je misschien alleen maar banger maakt⁷. Bijvoorbeeld als je een beetje bang bent voor je spreekbeurt. Dan kan je veel gaan nadenken over wat er fout kan gaan, maar dit is helemaal niet fijn en helpt jou ook niet. Je kan ook **omdenken**: Ik vind het spannend, dus ik ga er hard aan werken zodat het een goede spreekbeurt wordt!
2. Soms is omdenken lastig als je heel angstig bent. Het kan dan helpen om eerst even je hartslag en spanning in je lichaam te proberen wat te verminderen. Soms lukt het omdenken daarna ineens beter. Dit kan bijvoorbeeld door middel van ademhalingsoefeningen of een bodycheck⁸: Probeer terwijl je dit doet gewoon rustig te blijven ademen en alles te voelen zonder iets te veranderen. Vandaag gaan we een bodycheck doen om te ontdekken wat er in ons lichaam gebeurt als we gespannen of onrustig zijn. Ga rustig zitten op je stoel, en sluit je ogen als je dat prettig vindt. Haal rustig adem en richt je aandacht naar binnen. Begin bij je voeten en voel hoe ze op de grond staan. Voelen ze zwaar of licht? Ga dan langzaam omhoog naar je benen. Hoe voelen je benen? Zijn ze ontspannen of een beetje gespannen? Ga verder naar je buik. Voelt die rustig of misschien een beetje gespannen, alsof er een knoop in zit? Richt je daarna op je borst. Hoe beweegt die als je in- en uitademt? Merk ook op hoe je armen en handen voelen. Zijn ze slap of houd je ze stijf? Tot slot, ga naar je gezicht. Zijn je kaken ontspannen, of bijt je misschien je tanden op elkaar? Als je klaar bent, haal je diep adem en open je je ogen weer.

⁷ Farley AM, Merson RA, Sanchez AL, Pincus DB. What to do when worries ring true: how CBT clinicians can address realistic worries when treating youth with anxiety. Evid-Based Pract Child Adolesc Ment Health. 2024 Jul 25.

⁸ Napoli M, Krech PR, Holley LC. Mindfulness training for elementary school students: The Attention Academy. J Appl Sch Psychol. 2005;21(1):99-125.

3. Als je angst hebt om een bepaald doel te bereiken, zoals een toets, een spreekbeurt, of een voetbalwedstrijd kan het helpen om je niet meteen te richten op het einddoel, maar te bedenken wat de kleinere tussenstapjes zijn, want die zijn altijd minder eng!
- Eventuele oefening: Stel je voor dat we een ladder hebben die we samen gaan beklimmen. Helemaal bovenaan staat iets dat je spannend vindt, maar dat je heel graag wilt durven doen. Dat kan bijvoorbeeld een spreekbeurt houden zijn, of misschien iets vragen aan iemand waar je tegenop kijkt. We beginnen niet meteen bovenaan, maar we zetten eerst kleine stapjes, net zoals je dat bij een echte ladder zou doen. We bedenken samen wat het eerste kleine stapje kan zijn. Dat kan bijvoorbeeld thuis oefenen voor de spiegel zijn. Als je dat stapje gedaan hebt en je merkt dat het goed gaat, ga je naar het volgende: misschien je verhaal vertellen aan een goede vriend of een familielid. Zo werk je stapje voor stapje omhoog, tot je het uiteindelijk helemaal aandurft. Je hoeft je niet te haasten. Je mag elk stapje zo vaak oefenen als je wilt, totdat het minder spannend voelt. Het belangrijkste is dat je weet dat je telkens een klein beetje moed verzamelt, en dat elk stapje je dichterbij je doel brengt. Uiteindelijk sta je bovenaan de ladder en kun je trots zijn op wat je hebt bereikt.

Slide 10

- **Afleiding kan soms een nuttige strategie zijn, maar het is belangrijk om de oorzaak van emoties niet te negeren.**

Afleiding is een manier die handig en minder handig kan zijn. Soms is het goed om even jezelf af te leiden door iets anders te gaan doen als je even overspoeld wordt met een emotie en je even niet meer helder na kan denken. De afleiding kan er dan namelijk voor zorgen dat je rustig wordt en weer kan nadenken over de situatie⁹. Maar afleiding wordt minder handig als je de oorzaak van je emotie blijft negeren en als je niet leert hoe je ermee om moet gaan, kan die steeds terugkomen³.

⁹ Aldao A, Nolen-Hoeksema S, Schweizer M. Emotion-regulation strategies across psychopathology: a meta-analytic review. *Clin Psychol Rev.* 2010 Feb;30(2):217–37. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.11.004>

¹⁰ Hayes SC, Strosahl KD, Wilson KG. *Acceptance and commitment therapy: an experiential approach to behavior change.* New York: The Guilford Press; 1999.

Slide 11

- Soms is het oké om gewoon je emoties te voelen zonder meteen iets te veranderen.

Je hoeft niet altijd meteen iets met je emotie te doen. Soms is het oké om een tijdje verdrietig of boos te zijn, zonder dat je daar gelijk iets aan moet veranderen. Emoties mogen er zijn en het is belangrijk om ze te voelen, voordat je besluit of en wat je ermee wilt doen. Het is ook oké om gewoon even rustig te zijn, zonder meteen de gebeurtenis of emotie op te lossen¹⁰.

Slide 12

- Maak je eigen handleiding: herken je emoties, wat merk je en hoe ga je ermee om?

Emoties hebben we allemaal. Maar hoe deze geuit worden is bij iedereen weer net ietsje anders. Hoe ziet het er bij jou uit wanneer je walging voelt of je verdrietig, boos, bang, blij of verbaasd bent? Denk aan wat je dan doet, hoe je lichaam voelt en hoe je ermee omgaat.

We gaan nu een handleiding voor jezelf maken. Dus welke emoties herken jij bij jezelf, waar merk je dit aan en wat werkt voor jou het beste om ermee om te gaan?

Slide 13

- Mijn emotiegids invullen in het werkboek

Slide 14

- Check out oefening

Vraag de leerlingen wat ze zouden doen als ze de komende week een sterke emotie zouden ervaren (zoals boosheid of verdriet). Wat hebben ze geleerd om ermee om te gaan? Dit helpt hen vooruit te denken over hoe ze de strategieën die ze geleerd hebben in de toekomst kunnen toepassen.

Slide 15

- Leerlingen staan stil bij wat ze hebben geleerd over emoties.

Jullie hebben vandaag veel geleerd over emoties. Wat gaan jullie onthouden van deze les? Noteer dit in je werkboek

Slide 16

- Afsluiting lespakket

Evalueer samen met de leerlingen het lespakket 'Experimenteren met emoties'.

● BIJLAGE 1: MIX-EN-RUIL KAARTJES ●

Mede mogelijk gemaakt door:

Mentaal Gezond Groningen www.mentaalgezondgroningen.nl

Het platform Mentaal Gezond Groningen zet zich in voor de mentale gezondheid in de provincie Groningen door bij te dragen aan het creëren van een mentaal gezonde leefomgeving en door de inzet van preventieve interventies. We zorgen voor verbinding en samenwerking tussen professionals, wetenschappers en inwoners.

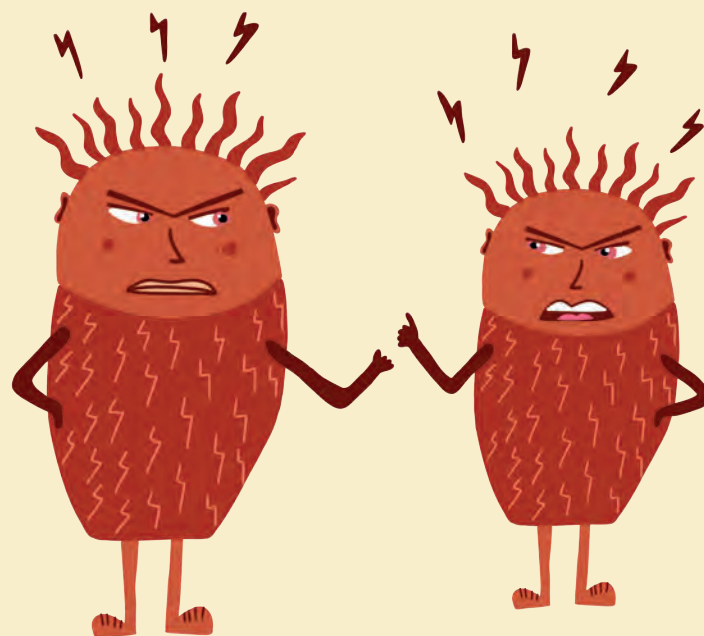
Mentaal Gezond Groningen is tot stand gekomen dankzij een subsidie van het Nationaal Programma Groningen.

• BIJLAGE 2: •

ROLLEN- SPELLEN

In deze bijlage is voor iedere basisemotie een rollenspel uitgewerkt. In de tabel staat een korte omschrijving van de verschillende rollen, de locatie en de situatie waarin het rollenspel zich afspeelt. Elke leerling krijgt een rollenkaartje (zie het bijbehorende knipvel) waarop hun rol wordt toegelicht. Kaartjes met dezelfde kleur vormen samen een rollenspel. Het kaartje met een kruisje kan worden weggelaten als er te weinig spelers zijn. In de rechter kolom van de tabel staan verdiepende vragen die na het spel gebruikt kunnen worden om de emotie verder te bespreken.

Verdriet

Wie	Waar en wanneer	Situatie	Verdiepende vragen
<ul style="list-style-type: none"> • Ouder • 12-jarig kind • 9-jarig kind • 5-jarig kind 	In de keuken, aan tafel tijdens het avondeten.	Iedereen is aan het eten en er wordt gepraat over hoe ieders dag was. De ouder vertelt dat de kat van het gezin overdag onder een auto is gekomen. De kat is dood. Hoe reageert elk kind? Speel dit uit. Hoe reageert de ouder? Bedenk zelf hoe het verhaal eindigt.	<ul style="list-style-type: none"> • Wat vonden jullie van het einde? • Is er een goed einde bij de dood? • In het spel hadden de kinderen verschillende leeftijden. Hoe reageerde het oudere kind en hoe het jongere kind? Was hier een verschil tussen? Zo ja, wat voor verschil?

Rollenkaartjes verdriet

Jij speelt een 9 jarig kind (het middelste kind uit het gezin)

Jullie zitten aan tafel als gezin en er wordt gepraat over hoe de dag was. Je ouder vertelt dat jullie kat onder een auto is gekomen en daardoor is overleden.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'verdriet' hier helpend of niet?

X

Jij speelt een 5 jarig kind (het jongste kind uit het gezin)

Jullie zitten aan tafel als gezin en er wordt gepraat over hoe de dag was. Je ouder vertelt dat jullie kat onder een auto is gekomen en daardoor is overleden.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'verdriet' hier helpend of niet?

Jij speelt een 12-jarig kind (het oudste kind in het gezin)

Jullie zitten aan tafel als gezin en er wordt gepraat over hoe de dag was. Je ouder vertelt dat jullie kat onder een auto is gekomen en daardoor is overleden.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'verdriet' hier helpend of niet?

Jij speelt een ouder van het gezin

Jullie zitten aan tafel als gezin en er wordt gepraat over hoe de dag was. Je vertelt dat jullie kat onder een auto is gekomen en daardoor is overleden.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'verdriet' hier helpend of niet?

Boosheid

Wie	Waar en wanneer	Situatie	Verdiepende vragen
<ul style="list-style-type: none"> • Gepeste leerling • Leerling die de gepeste leerling wijst op wat er gebeurd is • Leerling die uitlacht/meeloopt • Leerling die helpt 	Op het schoolplein na schooltijd.	Een vervelende sticker met de foto van een leerling gaat rond via social media. Hij/zij weet dit niet. Een klasgenoot wijst hem/haar er lachend op en loopt naar een andere leerling. Samen lachen en wijzen ze naar de gepeste leerling.	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe denk je dat de gepeste leerling zich voelde? Past deze emotie bij de situatie? • Wat vinden jullie van de leerling die hem/haar erop wees? Wat had hij/zij anders kunnen doen? • Wat zijn meelopers? • Waarom pesten mensen? • Hoe kun je pesten voorkomen? • Wat kun je doen als je gepest wordt? • Wat kun je doen als je het ziet gebeuren?

Rollenkaartjes boosheid

Jij speelt de gepeste leerling

Een vervelende sticker met jouw foto gaat rond via social media. Jij weet dit niet. Een klasgenoot wijst je er lachend op en loopt naar een andere leerling. Samen wijzen ze naar jou en lachen ze je uit.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'boosheid' hier helpend of niet?

Jij speelt de leerling die de klasgenoot wijst op de sticker

Een vervelende sticker met de foto van een leerling gaat rond via social media. Hij/zij weet dit niet. Jij wijst hem/haar er lachend op en loopt naar een andere leerling. Samen wijzen jullie naar de leerling en lachen jullie hem/haar uit.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'boosheid' hier helpend of niet?

Jij speelt de uitlacher/meeloper

Een vervelende sticker met de foto van een leerling gaat rond via social media. Hij/zij weet dit niet. Een klasgenoot wijst hem/haar er lachend op en loopt naar jou. Samen wijzen jullie naar de leerling en lachen jullie hem/haar uit.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'boosheid' hier helpend of niet?

X

Jij speelt de helper en schiet de gepeste leerling te hulp

Een vervelende sticker met de foto van een leerling gaat rond via social media. Hij/zij weet dit niet. Een klasgenoot wijst hem/haar er lachend op en loopt naar een andere leerling. Samen wijzen ze naar de leerling en lachen ze hem/haar uit. Jij ziet dit gebeuren en schiet te hulp.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'boosheid' hier helpend of niet?

Angst

Wie	Waar en wanneer	Situatie	Verdiepende vragen
<ul style="list-style-type: none"> • 11-jarig kind • 7-jarig kind • Ouder • Onbekend persoon 	Twee kinderen zijn aan het einde van de middag alleen thuis.	Je ouder is even boodschappen doen. Je mag alleen thuis blijven, samen met je broertje/zusje. Dan gaat opeens de deurbel. Er staat een onbekende voor de deur.	<ul style="list-style-type: none"> • Wat dacht je toen je ouder zei dat je op je broertje of zusje moest passen? • Hoe zou je de situatie anders hebben aangepakt als je broertje of zusje bang was toen er iemand aan de deur kwam? • Wat zou je doen als je je broertje of zusje niet kon kalmeren, omdat hij of zij bang was voor de persoon aan de deur?

Rollenkaartjes angst

Jij speelt het oudste kind (11-jarige) van het gezin.

Je ouder is weg om de boodschappen te doen en jij bent samen met je jongere broertje/zusje thuisgebleven. Er belt iemand aan.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'angst' hier helpend of niet?

Jij speelt het jongste kind (7-jarige) van het gezin.

Je ouder is weg om de boodschappen te doen en jij bent samen met je oudere broer/zus thuisgebleven. Er belt iemand aan.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'angst' hier helpend of niet?

X

Jij speelt de ouder die boodschappen is gaan doen.

Je bent de boodschappen gaan halen en de kinderen mochten thuisblijven. Van tevoren heb je jouw oudste kind de opdracht gegeven om goed op zijn/haar jongere broertje/zusje te passen.

Als je weer thuis komt hoor je wat er is gebeurd.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'angst' hier helpend of niet?

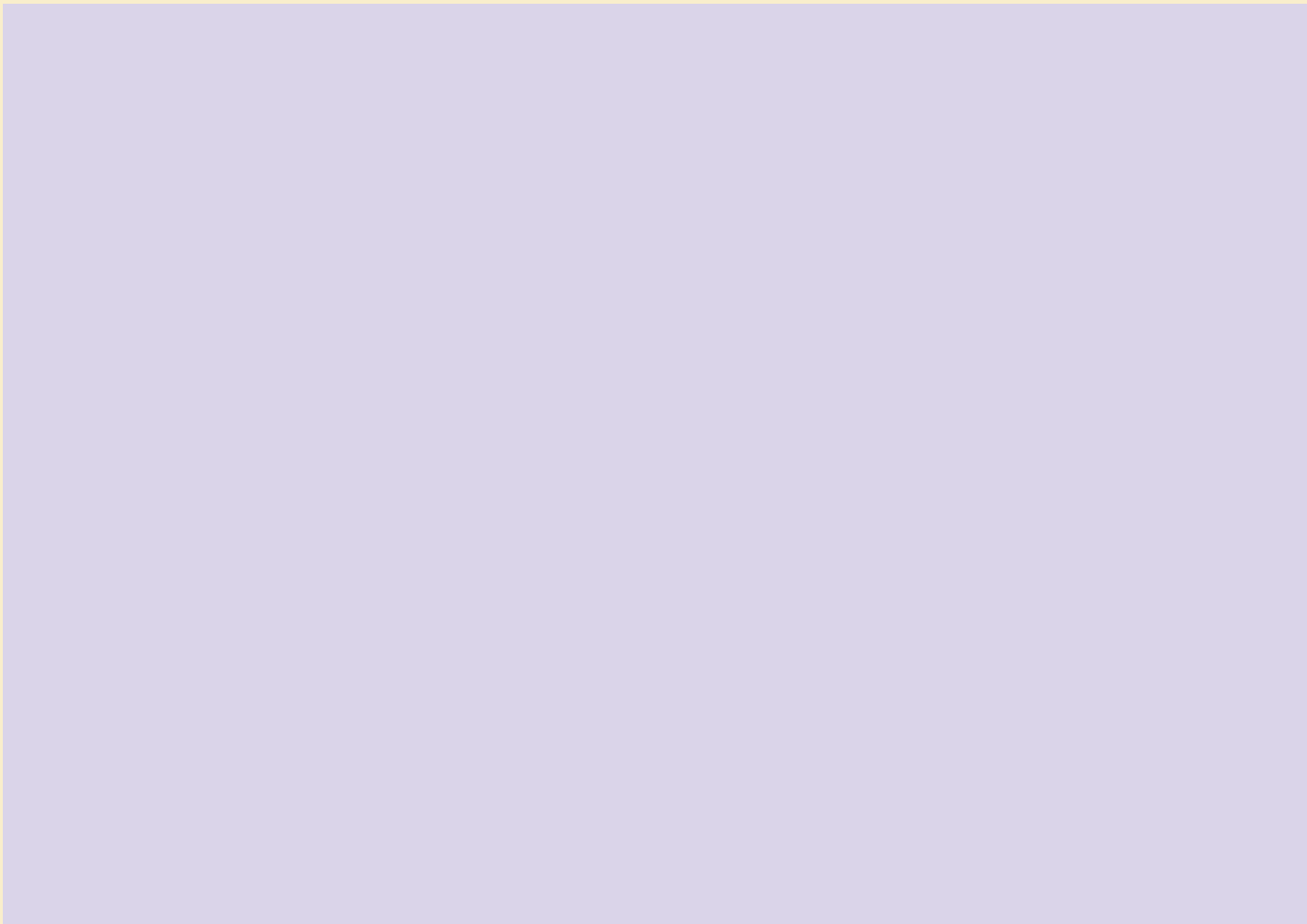
Jij speelt de onbekende persoon die aanbelt.

Je belt aan bij een huis waarvan je de mensen niet kent. Bedenk zelf waarom je aanbelt; bijvoorbeeld als bezorger, iemand die collecte loopt, iemand die per ongeluk bij het verkeerde huis aanbelt, etc.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'angst' hier helpend of niet?

Verbazing

Wie	Waar en wanneer	Situatie	Verdiepende vragen
<ul style="list-style-type: none"> • Jarig kind • Vriend(in) die de verrassing bedenkt • Vriend(in) die meehelpt • Vriend(in) die verhuisd is 	Het is weekend en jullie bevinden je op de locatie van het feestje.	Je vriend(in) is jarig en geeft een verjaardagsfeestje. Als vriendengroep organiseren jullie een leuke verrassing voor hem/haar: een vriend(in) die ver weg verhuisd is komt ook op het feestje.	<ul style="list-style-type: none"> • Waarom denk je dat de jarige zo blij was? • Hoe voelde jij je toen je zag hoe blij je vriend(in) was met het cadeau? • Wat zou je doen als je zag dat iemand anders niet blij was op zo'n feest? • Welke woorden zou je gebruiken om blijdschap te beschrijven? • Waarom denk je dat blijdschap een belangrijke emotie is om te voelen, vooral op een feestje?

Rollenkaartjes verbazing

Jij speelt de jarige

Je bent jarig en geeft daarom een feestje voor jouw vrienden.
Als verrassing is opeens een vriend(in) die ver weg verhuisd is ook op het feestje.

*Hoe reageer je?
Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.
Is de emotie 'verbazing' hier helpend of niet?*

Jij speelt de vriend(in) die met het idee komt om de jarige te verrassen

Je vriend(in) geeft een verjaardagsfeestje. Jij bedenkt om een vriend(in) die ver weg verhuisd is, uit te nodigen als verrassing.

*Hoe reageer je?
Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.
Is de emotie 'verbazing' hier helpend of niet?*

Jij speelt de vriend(in) die meehelpt de verrassing te organiseren

Je vriend(in) geeft een verjaardagsfeestje. Jij zit in het complot om een verrassing voor de jarige te organiseren. Samen met een andere vriend(in) ga je regelen dat een vriend(in) die ver weg verhuisd is, ook bij het feestje kan zijn.

*Hoe reageer je?
Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.
Is de emotie 'verbazing' hier helpend of niet?*

Jij speelt de verhuisde vriend (in)

Je bent een paar maanden geleden ver weg verhuisd. Je wordt door je oude vriendengroep uitgenodigd om als verrassing op het verjaardagsfeest te komen van een goede vriend(in).

*Hoe reageer je?
Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.
Is de emotie 'verbazing' hier helpend of niet?*

X

Walging

Wie	Waar en wanneer	Situatie	Verdiepende vragen
<ul style="list-style-type: none"> • Leerling die een ontdekking doet • Leerling die wil voetballen • Leerling die het slachtoffer is • Leerkracht 	Tijdens de middagpauze op het schoolplein.	Jullie zijn tijdens de pauze aan het voetballen op het schoolplein. Iemand ontdekt dat er hondendoep op het voetbalveld ligt, waar al iemand in gestaan heeft. Niemand wil het opruimen.	<ul style="list-style-type: none"> • Wat maakt dat je zo'n sterke reactie hebt op de drol? • Waarom denk je dat de geur je zo ongemakkelijk maakt? • Waarom denk je dat niemand de poep meteen opruimt? Wat zou jou kunnen helpen om wel actie te ondernemen? • Als je zelf geen vieze dingen wil aanraken, wat zouden andere oplossingen kunnen zijn om het schoon te maken zonder dat iemand zich ongemakkelijk voelt? • Denk je dat het oké is om te zeggen dat je walging voelt, of moet je dat liever verbergen? Waarom?

Rollenkaartjes walging

Jij speelt de leerling die de hondendoep ontdekt

Je bent aan het voetballen op het schoolplein en ontdekt dat er een hondendrol op het voetbalveld ligt. Er heeft al iemand in gestaan. Niemand wil het opruimen.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'walging' hier helpend of niet?

Jij speelt de leerling die in de hondendoep heeft gestaan

Je bent tijdens het rennen over het voetbalveld in een hondendrol gaan staan.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'walging' hier helpend of niet?

Jij speelt de leerling die ook mee voetbalt

Je bent aan het voetballen op het schoolplein, maar je klasgenoot ontdekt een hondendrol op het voetbalveld. Het is duidelijk dat er ook al iemand in gestaan heeft. Niemand wil het opruimen.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'walging' hier helpend of niet?

Jij speelt de leerkracht die op het plein staat

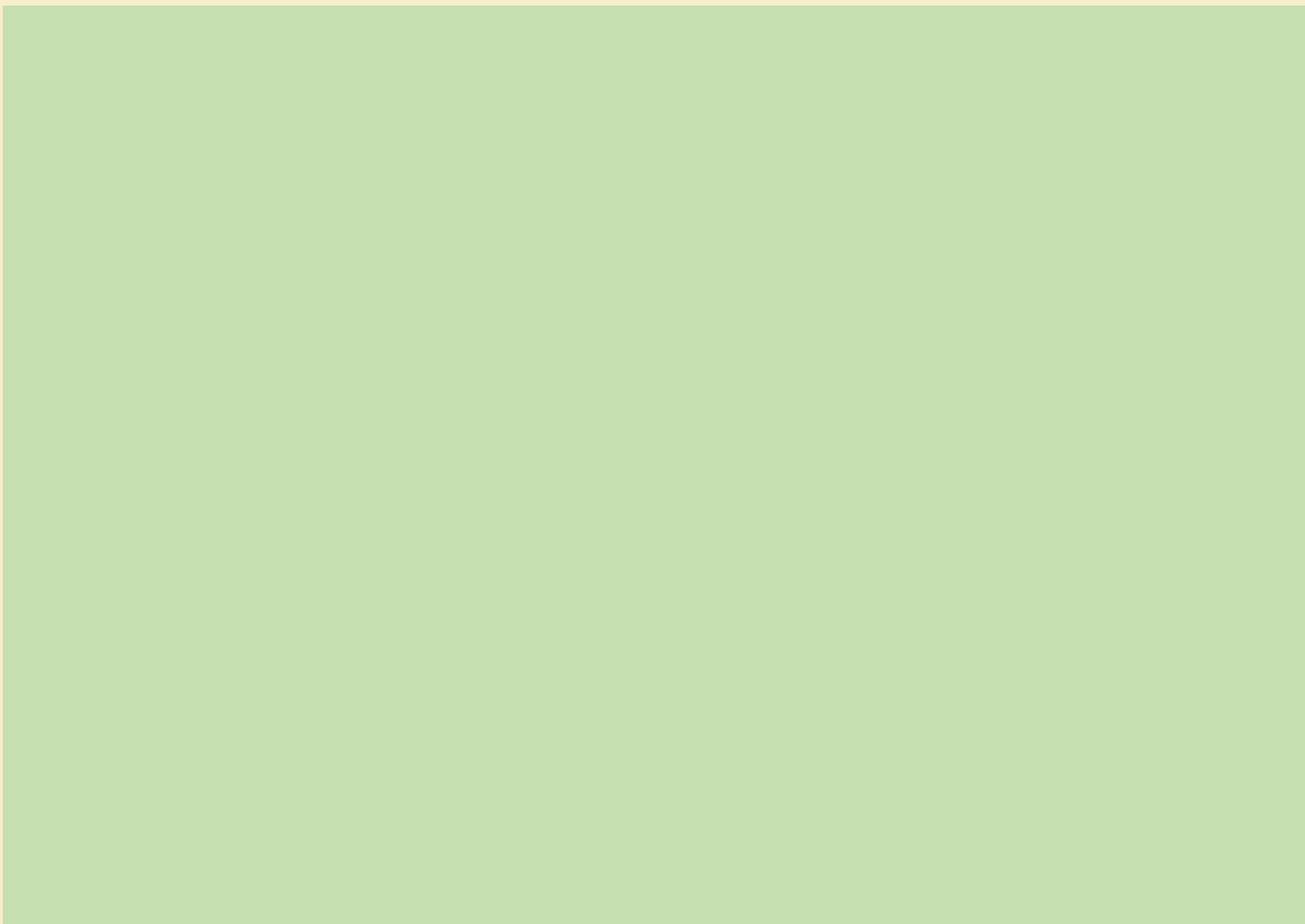
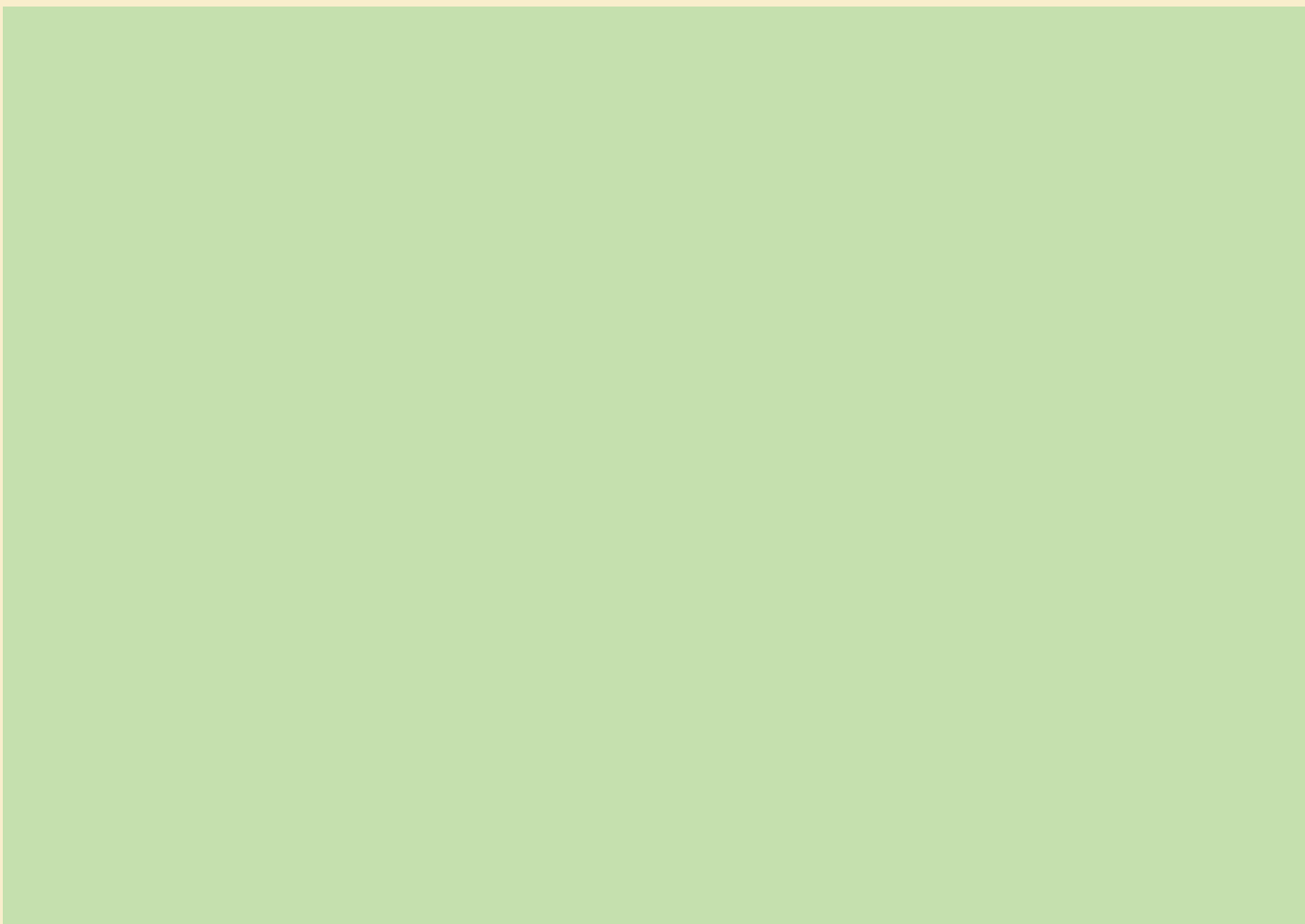
Eén van je leerlingen is in een hondendrol gaan staan. Twee andere leerlingen komen er achter dat er hondendoep op het voetbalveld ligt.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'verbazing' walging' helpend of niet?

X

Blijdschap

Wie	Waar en wanneer	Situatie	Verdiepende vragen
<ul style="list-style-type: none"> Eén leerling die het spel aan het winnen is Drie leerlingen die het spel aan het verliezen zijn 	Tijdens de middagpauze op het schoolplein.	Tijdens de middagpauze spelen jij en je vrienden altijd een balspel. Je hebt al erg vaak verloren met dit spel, maar... deze pauze win je!	<ul style="list-style-type: none"> Waarom denk je dat je zo blij was om te winnen? Was het de overwinning zelf, of was het iets anders, zoals het plezier van het spel? Wat zou je zeggen tegen je vrienden als ze niet zo blij zijn omdat ze verloren hebben? Hoe kun je ervoor zorgen dat jouw blijdschap de anderen niet ongemakkelijk maakt? Wat kun je doen om hen te laten weten dat je ze waardeert, ondanks dat jij hebt gewonnen? Hoe denk je dat jouw vrienden zich voelden toen jij het spel won?

Rollenkaartjes blijdschap

Jij speelt een winnende speler

Tijdens de middagpauze spelen jij en je vrienden altijd een balspel. Je hebt al zo vaak met dit spel verloren, maar... deze pauze win je! Je voelt je supertrots en blij dat het eindelijk gelukt is.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'blijdschap' hier helpend of niet?

Jij speelt een verliezende speler

Tijdens een pauze spelen jij en je vrienden altijd een balspel. Je beste vriend(in) wint het spel! Jullie hebben dit spel al vaak gespeeld en jouw vriend(in) had nog nooit gewonnen.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'blijdschap' hier helpend of niet?

Jij speelt een verliezende speler

Tijdens de middagpauze spelen jij en je vrienden altijd een balspel. Helaas verlies je deze keer.

Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

Is de emotie 'blijdschap' hier helpend of niet?

Jij speelt een verliezende speler

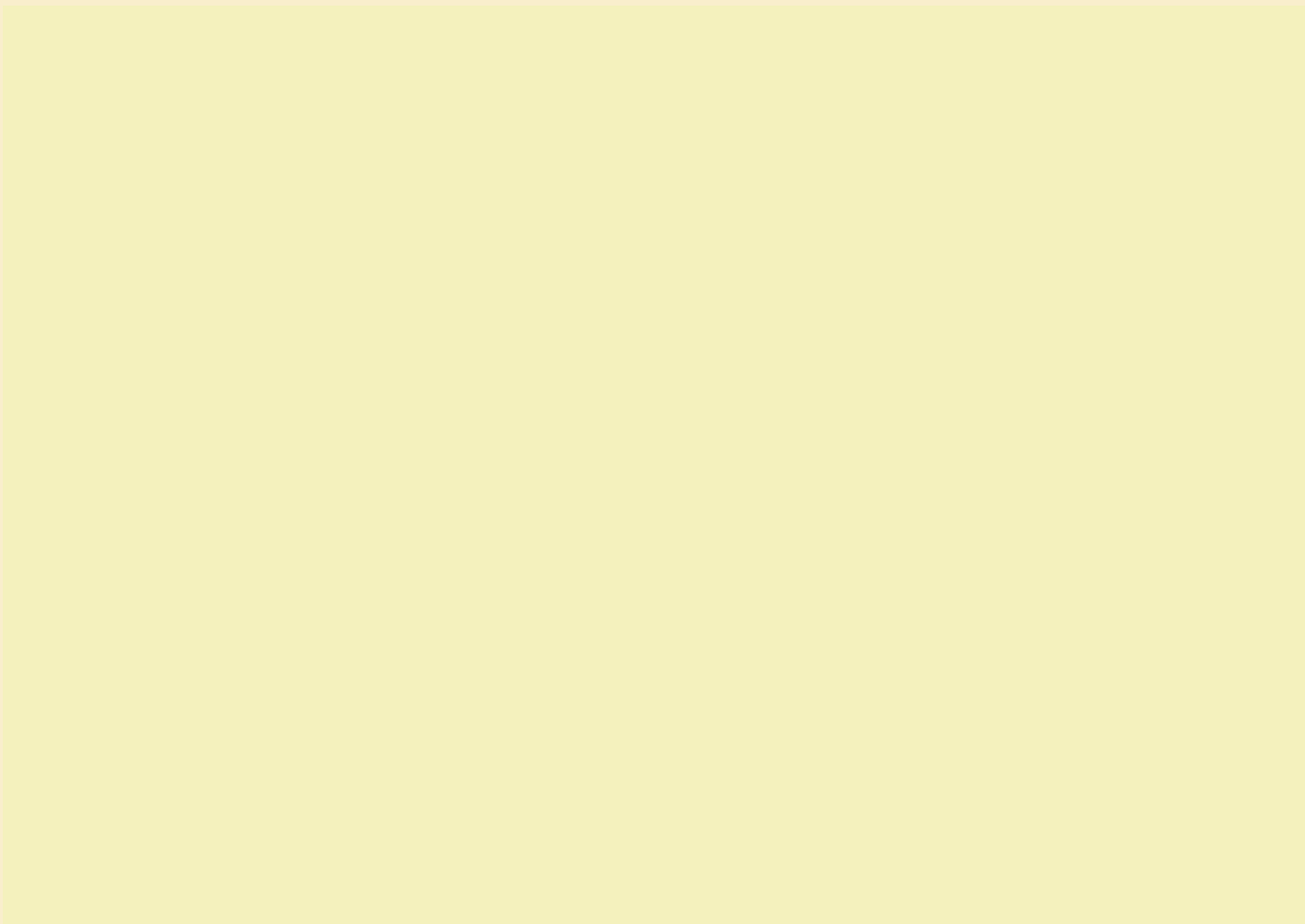
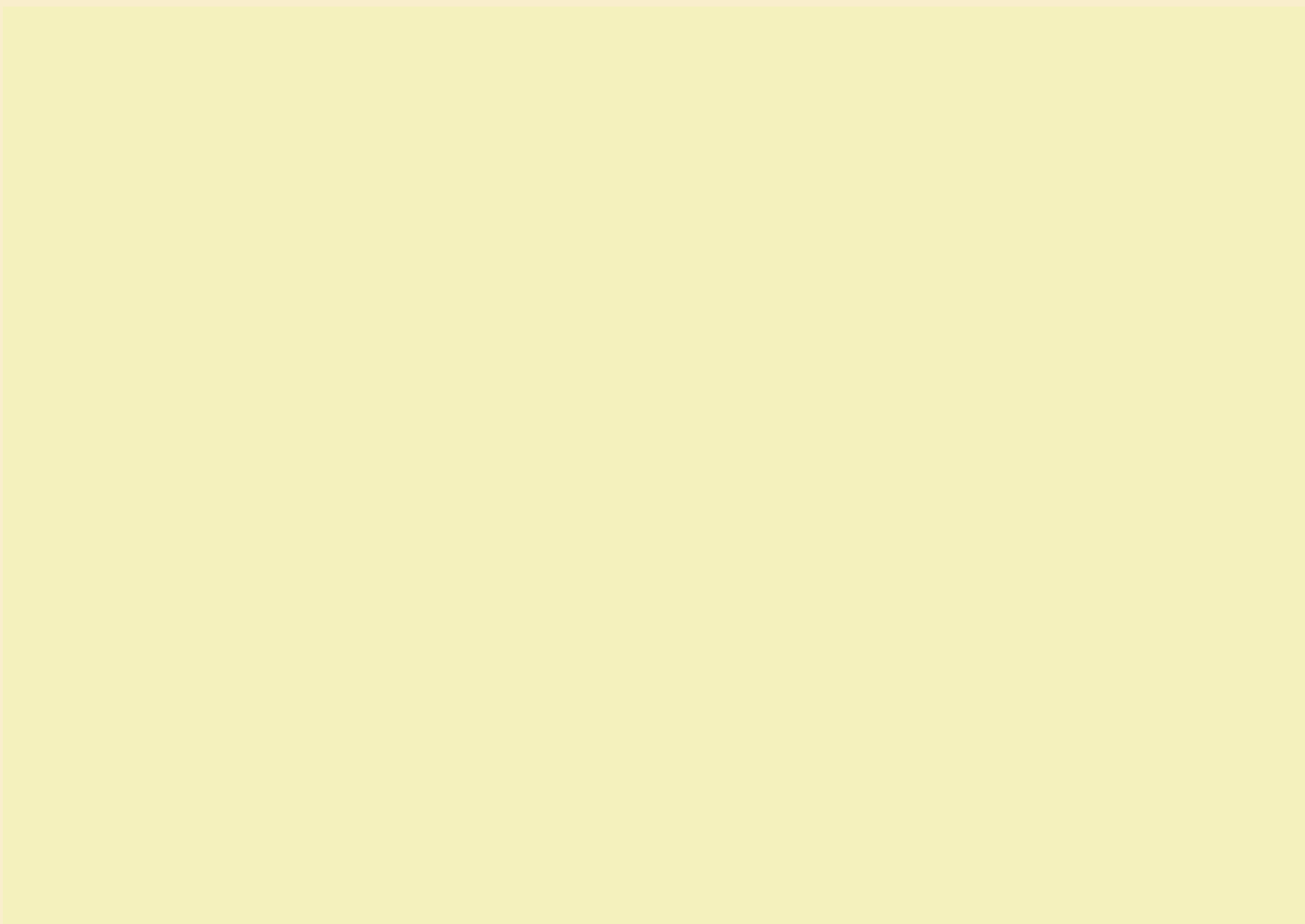
Tijdens de middagpauze spelen jij en je vrienden altijd een balspel. Helaas verlies je deze keer. Meestal win jij wel!

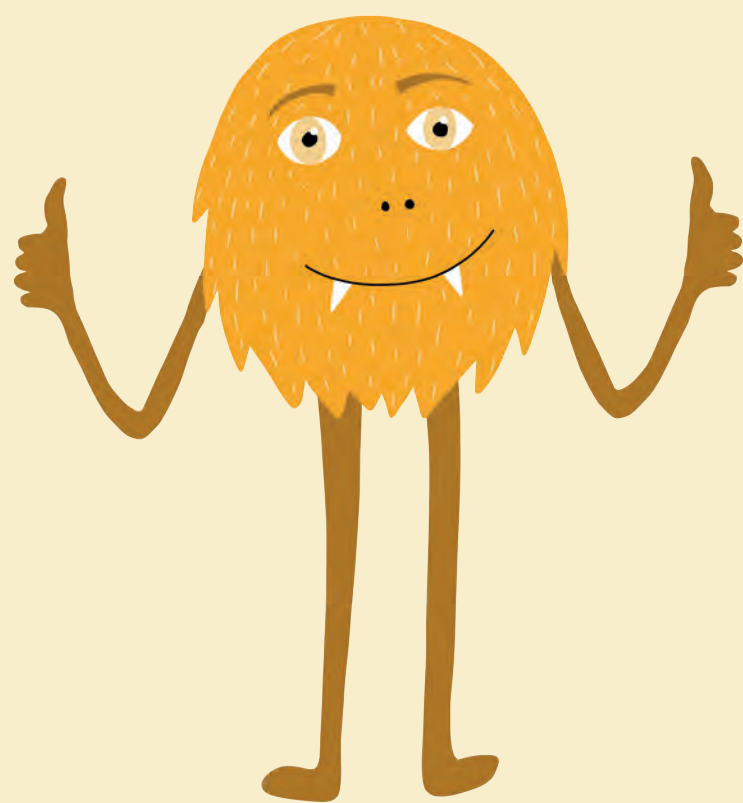
Hoe reageer je?

Bedenk met je groepje hoe dit verhaal eindigt.

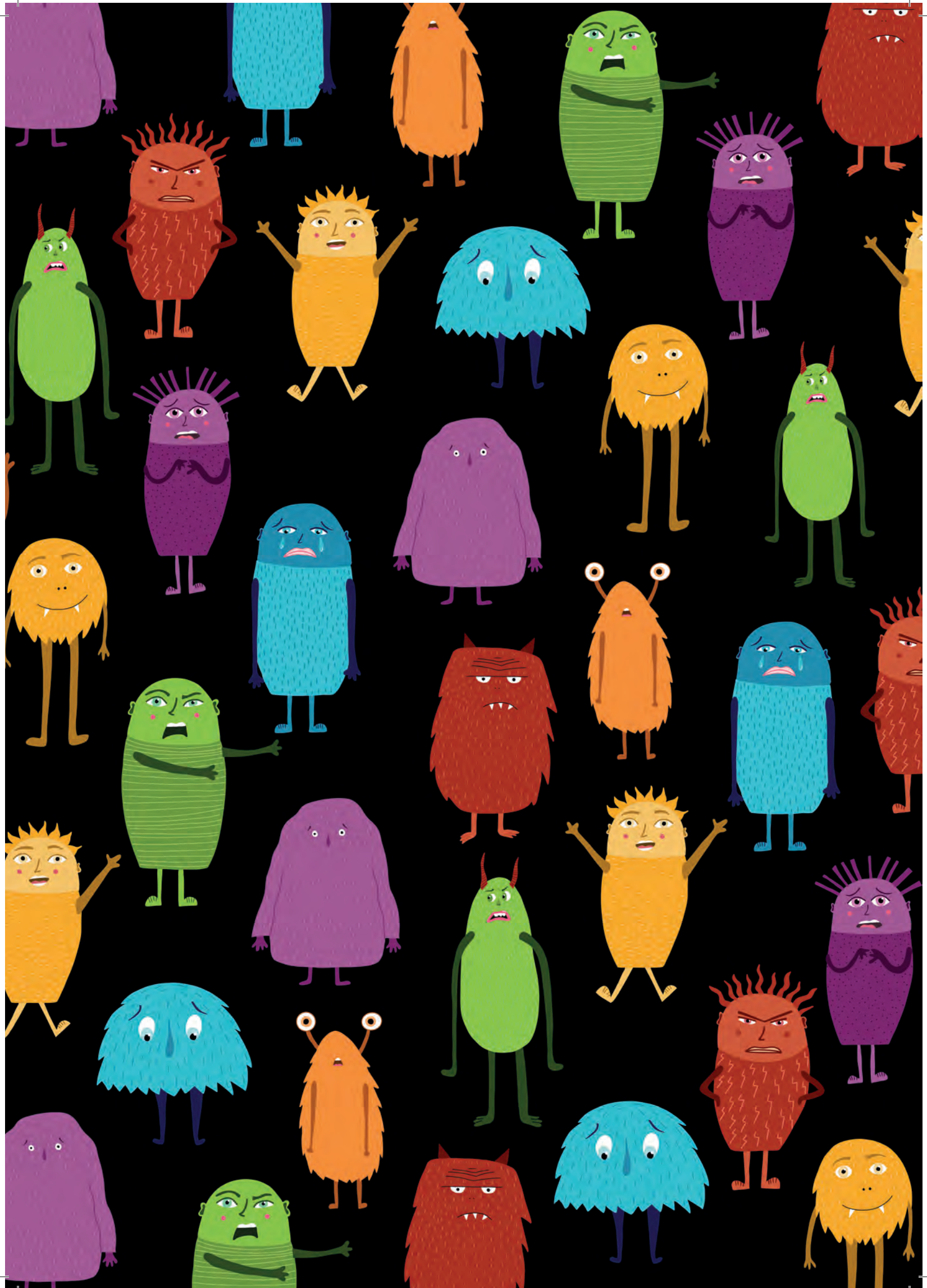
Is de emotie 'blijdschap' hier helpend of niet?

X

rijksuniversiteit
 groningen

scholierenacademie

